

BİR YILIN ARDINDAN GEZİ

Cadı avcılığı, emniyet görevlilerinin dokunulmazlığı ve hak ve özgürlüklerin daralan alanları

Article 1: All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood. Article 2: Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty. Article 3: Everyone has the right to life, liberty and security of person. Article 4: No one shall be held in slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms. Article 5: No one shall be subjected to torture or to cruel,



GİRİŞ	4
METODOLOJİ	5
İÇERİK	6
BÖLÜM I: “Cadı avı” teşebbüsü: keyfi tutuklamalar, gözaltılar ve göstericilerin suçlanmaları ----	11
BÖLÜM II: İfade özgürlüğüne ve bilgi edinme özgürlüğüne saldırı	15
BÖLÜM III: Göstericilere karşı edilgenlik, müsamaha veya ceza muafiyeti	19
BÖLÜM IV: Haklar ve özgürlükler için daralan alan: yasal reformlar yargı, bağımsız kuruluşlar ve bireysel özgürlükler üzerinde yürütmenin gücünü artırıyor	24
SONUÇ	29

GİRİŞ

28 Mayıs 2013'te Gezi parkını korumak üzere başlayan ve daha sonra polisin uyguladığı şiddete tepki olarak temel haklar ve özgürlükleri talep ederek Türkiye genelinde gösterilere dönüşen “Gezi eylemleri”nden on ay sonra, Türk yetkililerin vatandaşlarına hesap verebilme ve ülkesini vatandaşlarının haklarına saygı duyan bir demokrasiye ulaştırması, soru işareti olarak kalmaya devam ediyor.

Sokaklardaki toplu gösteriler sona erdiyse de, özgürlük, toplumsal haklar ve insan hakları mücadelesi, hukuksal sürecin başlamasıyla, mahkemelerde devam ediyor. Bu süreçte polis şiddetine maruz kalanda oluyor. Sokaklarda ya da medyada, şiddet davranışı göstermeyen barışçıl göstericiler, haklarını düzeni bozmaktan ağır ceza riski ile yargılanıyorlar.

Öte yandan, ağır ve sistematik polis şiddetinin mağdurları mahkemelerde adalet isterken, cumhuriyet savcıları adaletin yerini bulması için kararlı ve gerektirdiği ciddiyete uygun hareket etmiyorlar. Böylece insan hakları ihlallerinin cezasız kalması durumu geçerliliğini sürdürüyor.

Aynı zamanda, TBMM’de, bireylerin hak ve özgürlükleri pahasına, sağlık ya da şehircilik sektörlerinde bağımsız meslek odalarının toplumsal rolleri pahasına, adaletin bağımsızlığı pahasına, temel ilkeler pahasına, yargı organını ele geçiren Yürütme’nin yetkisi daha da arttırılıyor.

Bu rapor, Gezi Parkı olaylarının başlangıcından ilk protestoları takip eden yıl içinde, hak, özgürlük, adalet taleplerinin göz ardı edilmesi, hukuk devletinin ilkelerine yönelik ihmaller, Türkiye’nin insan hakları yükümlülüklerini ihlal iddialarının yakından gözlemlenmesini, gelişmelerin incelenmesini ve belgelenmesini hedefliyor.

METODOLOJİ

(FIDH görevlerinin ve metodolojinin tanımı)

Bu rapor, 28 Mayıs 2013'te İstanbul'da patlak veren ve ülke geneline yayılan, göstericilere polis şiddeti ile karşılık verilen ve yargılamalara neden olan koşullar hakkında yapılan incelemenin neticesidir.

Aşağıda yapılan analiz hem resmi açıklamalar ve eylemleri hem de olaylardan etkilenen kişilerin ve aralarında FIDH üyesi olan İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) da yer aldığı yerel sivil toplum örgütlerinin rapor ve tanıklıklarını dikkate alıyor. 25-30 Haziran 2013 tarihlerinde Ankara ve İstanbul'a gerçekleştirilen saha ziyareti önemli oranda kanıt toplama olanağı sağlamıştır. Heyet Bahreyn İnsan Hakları Merkezi Mevcut Başkanı ve Körfez İnsan Hakları Merkezi Eş-Başkanı Maryam Abdul-Hadi Al-Khawaja, Paris Barosu Avukatı Ruşen Aytac ve FIDH Uluslararası Savunuculuk Direktörü Antoine Madelin'den oluşuyordu.

Ziyaret kapsamında FIDH, İnsan hakları ihlali mağdurları, insan hakları savunucuları, sivil toplum örgütleri, sağlık çalışanları, gazeteciler ve avukatların yanı sıra olaylarda yaralanan ve hayatını kaybedenlerin yakınları ile de görüştü. Yetkililer ile bir dizi toplantı talebinde bulunulsa da çok az talep kabul edildi: İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, Türkiye'nin Ombudsman'ı Mehmet Nihat Ömeroğlu. FIDH, gelişen olaylar ışığında görevlerini ve sorumluluklarını nasıl yerine getirdikleri konusundaki sorularımıza yanıt verenlere teşekkür eder. Yetkililerden talep edilen diğer görüşmeler garip gerekçeler belirtilerek gerçekleştirilemedi: Ankara Valisi Alaaddin Yüksel, kendi şehrinde her gün patlak veren gösteriler döneminde, "şehir dışında" olduğu için özür dileyerek bizleri kabul edemeyeceğini belirtti.

Ziyaretler sonrası avukatlar ve eylemciler ile gerçekleştirilen temaslar, FIDH'in raporda yer verilen konularla ilgili güncelleme yapmasına da olanak sağladı.

FIDH, Türkiye ziyaretinde değerli katkılarından ve organizasyon konusunda yardımlarından dolayı tüm üye örgütlere, analizlerini bizlerle paylaştıkları için de tüm kişilere, kurumlara ve örgütlere teşekkür eder.

FIDH, İHD ve TİHV, raporun sonuç bölümünde, Türk yetkililer ve uluslararası cemiyetine yönelik, temel hakların inkarının sıkça olduğu bir Türkiye'den tüm Türk vatandaşlarının bireysel hak ve özgürlüklerin saygı duyularak korunduğu bir ülkeye dönüşmesine yardımcı olacağını umut ettiği tavsiye kararlarına yer veriyor.

İÇERİK

Ormanı gizleyen ağaçlar: Gezi olayları ülke genelinde öfke ve zorbalığı körükledi

27 Mayıs 2013 tarihinde çevreci, şehir planlamacı ve mimarlardan oluşan küçük bir grup, İstanbul'un kalabalık ve turistik merkezi Beyoğlu'ndan birkaç adım ötede yer alan Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nı kapsayan tartışmalı kalkınma planının durdurmak üzere sokağa çıktı.

Grup, Gezi Parkının yıkılmasını öngören ve yerine içinde bir alışveriş merkezi, kültür merkezi ve caminin yer alacağı 19. Yüzyıl Osmanlı Topçu kışlasının aynısının inşaatını öngören yapılanma planına meydan okudu.

Bunun da ötesinde grup, anti-sismik yönetmeliklerin ve yasal olarak yapılması gerekli kamu ve kurumsal istişarelerin ihlal edilerek projenin zorla dayatılmasına karşı çıktı.¹ Ayrıca, net bir şekilde tanımlanmış inşaat sahası gerekliliği ya da güvenlik uzmanları ve ustabaşının zorunlu mevcudiyeti gibi sahayla ilgili usuller ve güvenlik gereklilikleri de ihlal edildi.

Bu müdahalenin ardından, inşaat firması çalışmasını askıya aldı ve eylemciler destekçilerini parkta oturma eylemine çağırdılar, ertesi sabah 50 kişi ve gazeteci bir araya toplanmıştı.

Topluluk durum dikkate alındığında, açıkça orantısız polis şiddetinin baş gösterdiği bir ortamda kısa sürede polis tarafından dağıtıldı. Gezi eylemcilerine karşı yetkililer tarafından uygulanan güç gösterisi, özellikle toplanma özgürlüğü hakları açısından ele alındığında güç ve yetkinin suistimal edildiğini bir kez daha gösterdi.²

Bir yandan polisin uyguladığı şiddet, öte yandan buna cevaben eylemcilerin barışçıl direnişleri sonraki haftalarda ülke genelinde popüler öfke protestolarına dönüştü. İnsanlar, özellikle ifade özgürlüğü, şeffaf yönetim ve polis gücünün suistimal edilmesini protesto etmek, temek hak ve özgürlüklerini talep etmek üzere sokaklara döküldüler. Emniyet Müdürlüğü 28 Mayıs ile Eylül ayının ilk haftasını kapsayan 112 günlük protesto dönemi ile ilgili bir rapor³ yayınladı. Rapor, Türkiye'nin Bayburt ili hariç 81 ilde 5532 gösterinin yapıldığını, gösterilere 3 milyon 600 bin kişinin katıldığını, 5513 kişinin polis tarafından gözaltına alındığını, 189 kişinin tutuklandığını belirtiyor. Rapora göre, 4329 kişi yaralandı ve 5 gösterici öldü. Polis gücü tarafında ise bir polis memuru hayatını kaybetti, 697 polis memuru yaralandı.

1. Şehir planlama yönetmeliği Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) danışmayı ve onay almayı zorunlu kılmıştır ve TMMOB proje aleyhine görüş bildirmiştir.

2. Türk Anayasası'nın 34 üncü maddesi yasada tanımlanan ulusal güvenliği, kamu düzenini, suçun önlenmesi ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması niyetine sahip sınırlamalara uymak şartı ile önceden izin almadan barışçıl gösteri düzenleme hakkı sağlar. Gezi protestolarının başlangıcında, gösterilerin hangi koşullarda düzenlenebileceğini veya yasak olduğunu düzenleyen 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yasası, özellikle göstericilerin bir uyarıda bulunmaması durumunda, bunların nasıl düzenlenmesi gerektiğini öngörmüştür. 2911 sayılı kanunun, kısa süre önce 13 Mart 2014 tarihinde değişikliğe uğratılarak kısıtlamalar kapsamının artırıldığına dikkat çekmek faydalı olacaktır, örneğin sokak gösterilerinin onaylanması için gerekli yetkili sayısının artırılması, açık ve kapalı alanda yapılabilecek gösterilerin süresine kısıtlamalar getirilmesi gibi. 2911 sayılı kanuna ilaveten, AİHM'nin Oya Ataman vs Türkiye davası kararı bir örnek oluşturmuştur, bu davada mahkeme önceden haber verilmemesine rağmen gösterilerin şiddet yolu ile dağıtılmasını kınamıştır, kamu yetkililerinin "toplanma özgürlüğü" esastan mahrum bırakılmayacak ise, barışçıl gösterilere belli bir miktar hoşgörü göstermesinin" önemini altını çizmiştir.

3. Bkz. 25 Kasım 2013 tarihli Bianet, Gezi Direnişi Raporunu Yayınlıyor, <http://www.bianet.org/english/crisis/151583-police-releases-gezi-resistance-report>

Tamamı Nisan 2014'te yayınlanan rapor, şiddetin ortaya çıkmasında hükümeti ve emniyet görevlilerini sorumlu tutmuyor. İçişleri Bakanlığı'na göre, uzlaşmaya varmak istemeyenler göstericilerdi. Polis TOMA ve göz yaşartıcı gaz bombası kullanmaya göstericiler tarafından "zorlanmıştı", Vali Hüseyin Avni Mutlu'nun "olumlu mesaj ve girişimleri" ise göstericiler tarafından duyulmamıştı. İlginçtir ki, rapor emniyet görevlileri tarafından işlenen insan hakları ihlallerinin hiçbirini dikkate almıyor: İçişleri Bakanlığı'na göre, polis müdahalelerinde "kanuna aykırı herhangi bir eylem tespit edilmediğinden" soruşturmaya ihtiyaç yok.

Aslında, raporun incelediği tarihlerden sonra (rapor Eylül 2013'e kadar ki olayları kapsıyor) ve raporun yayınlandığı güne kadar, Gezi olayları ile yakından bağlantılı birçok gösteri gerçekleştirildi. Bu gösterilerin her biri diğerinden farklıydı, internete erişim hakkı kısıtlamalarına karşı halk gösterileri, Gezi olaylarında gözaltına alınan ve/veya hapsedilen sanıkların duruşmaları vesilesiyle polis şiddeti duruşma öncesi ve sonrasında yeniden ortaya çıktı, sanıkların duruşmaları sırasında uygulanan polis şiddetine tepki olarak, veya Başbakan ve TBMM'de AKP'yi temsil eden milletvekillerinin anonim yolsuzluk iddialarına tepki olarak gösteriler yapıldı. Farklı konumlara rağmen, Türkiye genelindeki gösteriler, Gezi Ruhu ile yakından alakalı idi ve tüm göstericiler de Mayıs ve Haziran 2013'te Gezi olaylarını tetikleyen halkın az çok aynısıydı.

Aslında İçişleri Bakanlığı'nın "bulgularının" aksine, şiddet vardı ve geniş ve yaygın bir biçimde uygulandı.

Orantısız ve suç nitelikli güç kullanımı: Polis şiddetinin ağır faturası

Ziyaretlerimiz sırasında gerçekleştirdiğimiz görüşmeler, video kanıtları ve Türk ve uluslararası insan hakları örgütlerinin ve uluslararası insan hakları mekanizmalarının yayınladıkları raporlar, emniyet görevlilerinin gösterilerde kendi yönetmeliklerini, uluslararası yükümlülükleri, dolayısıyla bir dizi insan hakkını bariz bir şekilde ihlal ederek güce başvurdıklarını doğruluyor. Toplanan deliller, silahlı görevlilerin güç kullanımı ile ilgili Türk ve uluslararası yönetmeliklerin net bir biçimde ihlal edilerek kalabalık dağıtmaya yönelik çeşitli silahlı malzemenin kullanıldığını⁴ gösteriyor⁵:

- Türk yönetmelikleri göz yaşartıcı gaz bombası kapsüllerinin 120 metre mesafeden havaya ateş edilmesi gerektiğini belirtirken, zararı en aza indirmek için öngörülen bu yükümlülükleri ihlal edecek şekilde, kapsüller göstericilerin kafasına ya da vücuduna doğru direkt olarak ateşlendi.
- Başlangıçta ve birçok durumda göz yaşartıcı gaz bombası kapsülleri ve plastik mermiler herhangi bir güç ve şiddet kullanmayan barışçıl ve silahsız gösterici grubuna karşı bir ön

4. Bunlar göz yaşartıcı bomba kapsüllerini, göz yaşartıcı bomba püskürtme tabancalarını, sopaları, plastik mermileri, biber-topu tabancalarını (Pelargonic Acid Vanillylamide topu atan tabancalar), gerçek mermi kullanan silahları ve TOMA'ları içermekte idi. 5. Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası ve bölgesel insan hakları enstrümanları, emniyet görevlileri tarafından işkence yapılmasını veya kötü davranışı kesinlikle yasaklar. Bağlayıcı olmamasına ve gönüllü katılım gerektirmesine rağmen, 1979 senesinin BM emniyet görevlileri tarafından ateşli silah ve güç kullanımı temel ilkeleri (A/CONF.144/28/Rev.1, 12 Eylül 1990) ve emniyet görevlileri davranış kuralları (Genel kurul kararı 34/169, ek, 17 Aralık 1979) konuya rehberlik eder. 2010 senesinde, polisin gösterileri dağıtma esnasında kuvvet kullanmada gösterdiği suiistimalden endişe duyan BM İşkence Karşıtı Komitesi, Türk hükümetini BM prensiplerine saygılı ve uyumlu davranmaya davet etti (CAT/C/TUR/CO/3, paragraf 13, 20 Ocak 2010). Buna ilaveten, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin aşağılayıcı veya insanlık dışı davranışı ve işkenceyi yasaklayan 3 üncü maddesi ve buna eşlik eden Avrupa Konseyi'nin İşkenceyi Önleme Komitesi, polis gücü kullanımında bir diğer kurallar kümesi, gözetleme mekanizması, yasal başvuru hakkı ve içtihat sağlar. Bu mekanizmalar ve kanunlar vasıtası ile, Türkiye göstericilere karşı göz yaşartıcı bomba ve göz yaşartıcı sprey kullanımında suiistimal gerekçesi ile bir çok kereler AİHM'nin 3 nolu maddesini ihlal etmekten kınanmıştır. (Bkz. *Ali Günes v. Turkey*; 9829/07, 10 Nisan 2012 ; *Oya Ataman v. Turkey*, 74552/01, 5 Aralık 2009).

uyarı yapılmadan zorunluluk (önlemler daha büyük zararlar yaşanmasını önlemek ve temel değerlerin büyük ve de engel teşkil edici durumlardan korunması için gerekli olmalı) ve orantılı olma (düzeltici önlemler suçun şiddetiyle orantılı olmalı) ilkesini ihlal edecek şekilde kullanıldı.

- Göz yaşartıcı bombalar ve plastik mermiler, orantılılık ilkesi uygulamasını dikkate almayarak, herhangi bir güç ya da şiddete başvurmeyen silahsız ve barışçıl göstericilerin oluşturduğu kalabalıklara doğru genelde direkt atıldı.
- Birçok durumda göstericilerin etrafı, göstericilere olay mahallini terk etme ya da boşaltma olanağı vermeyecek biçimde gaz bombası atan polislerle çevrildi.
- Bazı durumlarda polis gösterilerin dışında kalan, karışmayan üçüncü kişilere de saldırdı ve birçok kez polis olay mahallinden kaçan göstericileri kovalayarak, gösterinin dağılmasını göstericilere karşı bir cezaya dönüştürerek, orantılılık ve zorunluluk ilkelerini ihlal eder izlenimini verdi.
- Son olarak, birçok durumda, göz yaşartıcı bomba kapsülleri, başta göstericilerin ilk yardım aldıkları revir veya hastaneler olmak üzere kapalı alanlara atıldı ya da bırakıldı.

AİHM ve BM sözleşme organları (treaty bodies) ⁶ tarafından eleştirilen, göstericilerin dağıtılması için başvurulmuş gücün suiistimal edilmesi örneği mağdurların cenaze törenlerinde dahi devam etti. Bu nedenle insan hakları ihlalleri geniş ölçekte hızla çoğaldı.

Yaşam hakkı ihlalleri

Polis şiddeti altı göstericinin ölümüne yol açtı.

- **Mehmet Ayvalıtaş**, 21 yaşında, 2 Haziran 2013 tarihinde Ümraniye İstanbul'da gösteri yapan kalabalığın üstüne sürülen araba tarafından ezildikten sonra 2 Haziran günü hayatını kaybetti.
- **Ethem Sarısülük**, 27 yaşında, 2 Haziran tarihinde öldü. 1 Haziran 2013 günü Ankara'daki gösterilerde bir polis tarafından atılan mermi ile kafasından vuruldu. Beyin ölümü 12 Haziran 2013'te gerçekleşti.
- **Abdullah Cömert**, 22 yaşında, 3 Haziran 2013'te Hatay'daki gösterilerde kafasından vurulduktan sonra 22 Haziran tarihinde hayatını kaybetti. Beş tıbbi rapor Abdullah'ın büyük olasılıkla göstericilerin etrafındaki polis araçlarından birinden atılan göz yaşartıcı gaz bombası kapsülünün kafasının arkasına isabet etmesiyle, kafatası kırığı sonucu öldü.
- **Ali İsmail Korkmaz**, 19 yaşında, 9 Haziran günü öldü. Ali İsmail 3 Haziran tarihinde Eskişehir'deki gösteri yakınlarında dört şüpheli tarafından sopalarla dövülerek ağır yaralandı. Bir polis ve üç firıncı ardından tutuklandı.
- **Ahmet Atakan**, 23 yaşında, 9 Haziran tarihinde, Antakya, Hatay'da Abdullah Cömert'in ölümünü anma gösterisinin ardından kafatası kırılması sonucu öldü. Gösteriye katılan kalabalık, polis tarafından Haziran ayında belgelenen Türk ve uluslararası yönetmeliklerin ihlal edildiği durumlarda başvurulmuş benzer örnekler kullanılarak, şiddete başvurulmuş dağıtıldı.
- **Berkin Elvan**, 15 yaşında, 11 Mart 2014'te hayatını kaybetti. Haziran 2013'te gösteriden uzak, iddialara göre sabah evden ekmek almaya gittiği sırada bir polisin ateş attığı gaz kapsülünün kafasına isabet etmesiyle vuruldu. Vurulduğunda 14 yaşındaydı, 15 yaşına 269 gün kaldığı komada girdi.

Bu altı kişinin haricinde, üç kişi göz yaşartıcı gaz bombasını soluduğu için hayatını kaybetti:

6. *Ibid.*

- **İrfan Tuna**, 47 yaşında, Ankara Kızılay meydanında ağır göz yaşartıcı gaz ile dağıtılan gösterilerin bir kenarında sağlık görevlisi olarak çalışıyordu. 5 Haziran günü göz yaşartıcı gaz inhalasyonu sonucu meydana gelen kalp krizinden öldü.
- **Zeynep Eryaşar**, 55, İstanbul, Avcılar'da katıldığı gösteride maruz kaldığı gaz sonrası kalp krizinden öldü.
- **Selim Önder**, 88 yaşında, daha önce yaşamış olduğu Taksim'deki gösterilerde bir kenarda duruyordu. 31 Mayıs günü kullanılan yoğun göz yaşartıcı gaza bağlı olarak ortaya çıkan ağır solunum rahatsızlığı sonrasında 16 Haziran tarihinde geçirdiği kalp krizinden hayatını kaybetti.

Ayrıca, polis memuru **Mustafa Sarı 5** Haziran 2013 tarihinde bir göstericinin arkasından koşarken köprüden düşerek hayatını kaybetti.

Polis memuru **Ahmet Küçüktağ**, 12 Mart 2014'te Tunceli'de Berkin Elvan'ın ölümü nedeniyle düzenlenen gösteride, meslektaşı diğer polislerin kullandıkları yoğun göz yaşartıcı gaz bombasına bağlı geçirdiği kalp krizi sonrası hayatını kaybetti.

Kişi dokunulmazlığı hakkı ihlali

STK'ların raporları Gezi olaylarının ilk ayları ile ilgili yoğun olarak kişi hakları ihlallerine yer veriyorlar.

IHD, Baro ve Tabipler Birliği tarafından toplanan rakamlara göre, 31 Mayıs 2013 ile 15 Temmuz 2013 tarihleri arasında sadece, Türkiye genelinde 8163 kişi gösterilerde kullanılan gücün suiistimal edilmesi sonucu yaralandı. İçişleri Bakanlığı'na göre rakamlar daha az olsa da, 4329 gösterici ile polis gücüne ait 697 kişi yaralandı.⁷ Bunların arasında 64 kişi ağır yaralandı, başta göz olmak üzere organ kaybına uğradı.

Polisin gösterdiği şiddet arasında, göz yaşartıcı bomba kapsüllerinin yanlış kullanımı, herhangi bir şiddet göstermeyen göstericilerin kovalanması, dövülmesi ve zoraki alıkonması yer alıyor. Bu örneklerin devam etmesi üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu eylemleri işkence ve diğer acımasız, zalim veya aşağılayıcı muamele veya ceza biçimleri olarak onayladı.⁸

Sağlık hakkı ihlalleri, sağlık çalışanları ve sağlık altyapılarına saldırı

Gösteriler ağır bir şekilde bastırılırken, göstericiler için acil yardıma erişim zordu ya da yardımın ulaştırılması engelleniyordu. Kamu yetkilileri gösterilerin yapıldığı alanlara sokaklardaki insanların ortasında gösterilerin bastırılması sonrası yaralılara gerekli ilk yardımı ulaştırmakta başarısız oldu. Birçok defa, 112 acil yardım hattını arayanlara cevap veren ambulans personeli ambulanslara gitme izni verilmediği cevabını verdi.

Ayrıca, gösterici olarak tanımlanmak ve yetkililer tarafından suçlanmaktan korkan insanlar yardım istemeye korktular. 3 Haziran 2013 tarihinde bu korkuyu desteklercesine, Sağlık Bakanlığı yayınladığı kararname ile özel ve üniversite hastanelerinden, gösterilerden gelen ve acil yardım isteyen her kişinin gözlenmesi ve rapor edilmesi yönünde talimat verdi, böylece doktorların tıbbi tarafsızlıkla ilgili ahlaki ilkelerini ihlal etmelerini talep etmiş oldu.

Hastanelerdeki doktorlar acil servislerde polis görevlilerinin yoğun mevcudiyetini ve müdahalesini şikayet ettiler. Hastanelerde gerçekleştirilen görüşmelerde, sağlık çalışanları FIDH'e bazı doktorların ve sağlık görevlilerinin Gezi olaylarında yaralanan bazı kişilere sundukları tıbbi tedavinin engellendiğini anlattılar.

7. *Ibid*, bkz. Bianet, 25 Kasım 2013 tarihli Polis Gezi Direnişini Dağıttıyor Yayını

8. *Ibid*. bkz. Ali Günes v. Turkey, 9829/07, 10 Nisan 2012 ; *Oya Ataman v. Turkey*, 74552/01, 5 Aralık 2009

Son olarak, sosyal medyada yer alan yaygın kuşku, devlet ambulanslarının bazı durumlarda kolluk kuvvetlerine silah desteğinde bulunduğu, bu yüzden de göstericilerin ambulansları engellediği yönündeydi.

Sonuç olarak, doktor ve hekimlerden oluşan gruplar, gösterilerin yapıldığı şehirlerde geçici revirler kurdular. Yaralılarla ilgilenme gibi tıbbın gerektirdiği ahlaki sorumlulukların bilinciyle doktorların seferberliği *sahadaki fiili* acil servis hizmeti eksikliğini giderdi.

Bu revirler doğaçlama bir şekilde ortaya çıktı. İnsanlar, eczaneler ve/veya kuruluşlar tıbbi malzeme yardımıyla bulundular. Doktor ve hemşireler yaralılara yardımcı olmak üzere gönüllü çalıştılar. Tıp öğrencileri de bu sürece dahil oldular.

Göstericilere destek vermek üzere doktorların gösteri alanlarına gelmeleri ve revirlerin kurulması, Türk yetkililer tarafından açıkça kınandı ve revirlerin yıkılması istendi. Halk tarafından kolayca tespit edilmek için beyaz önlük giyen doktor, hemşire ve tıp öğrencileri saldırıya uğradılar. Ayrıca, geçici revirler de uluslararası insani ilkelere aykırı olarak polis baskısından nasiplerini aldılar. Birçok kez, göz yaşartıcı bombalar sığınak olarak kullanılan kapalı alanlar ve geçici revirlere atıldı ya da bırakıldı. Çok sayıda videoda saldırıların görüntüleri yer alıyor. FIDH de görevi çerçevesinde Ankara ve İstanbul'daki geçici revirleri ziyareti sırasında ve sağlık çalışanları ile yaptığı görüşmeler sonrasında bu iddiaları doğrulama olanağını buldu.

Öte yandan, 15-16 Haziran 2013 gecesinde, İstanbul'da polis Taksim meydanındaki göstericiler için revir olarak kullanılan Divan Oteli'ne baskın yaparak girdi ve bina içine göz yaşartıcı bomba attı⁹. Aynı gece ve daha sonraki gecelerde, polis özel Alman Hastanesi'ne de TOMA'larla saldırdı¹⁰.

Cinsel şiddet

Avukatlar kadın göstericilere yönelik polis güçlerinin cinsel şiddet ve cinsel tacizi ihbarında bulundular. Özellikle de polis araçlarında gözaltında tutulan ve transferi geciktirilen kadınlar güvenlik güçlerinin sözel ve fiziksel şiddet ve cinsel istismarına maruz kaldılar. Ayrıca bazı erkek ve genç oğlanlar da cinsel tacize maruz kaldılarsa da sosyal baskılar bu tür şikayetlerin resmi olarak iletilmesini önledi.

Çocuk haklarının ihlali

Durumu aşağıda detaylı bir şekilde anlatılan Berkin Elvan gibi çok sayıda reşit olmayan genç de polis şiddeti mağduru. Reşit olmayan gençler çelik kuvvet araçlarında tutuldular ve dövüldüler. Bazıları toplanma ve gösteri özgürlüğü haklarını düzenleyen kanunu ihlal etmekle suçlandı. Kamu okulları müfettişleri öğretim kurulu üyelerinin gösterilerle ilgili tutumlarını araştırdılar, böylece okullar bünyesinde çocukları sorgulamış oldular.

9. <http://www.youtube.com/watch?v=wtUHmiG29ts&feature=youtu.be>

10. <http://www.youtube.com/watch?v=h1RirGnGedw&feature=youtu.be>

BÖLÜM I

“Cadı avı” teşebbüsü: keyfi tutuklamalar, gözaltılar ve göstericilerin suçlanmaları

Gezi gösterilerinin ilk günlerinden itibaren yetkililer, göstericileri ve gösteri liderlerini, çoğunlukla ulusal ve uluslararası insan hakları hükümlerini ihlal ederek tutukladı ve kovuşturma başlattı.

İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Müdürlüğü'nün Haziran-Eylül 2013 tarihleri arasında topladığı verilere göre, Türkiye genelinde “Gezi gösterileri”nin ilk aylarında gözaltına alınan insan sayısı oldukça yüksekti. Gözaltına alınan kişi sayısı 5341 idi.¹¹

Bu kişilerin büyük çoğunluğu hakkında sonrasında dava açıldı. Mart 2014'ün başında, Türkiye İnsan Hakları Vakfı 5235 kişi hakkında ve Hatay ve Ankara Tabipler Odası Yönetim Kurulu'na karşı 82 dava kaydetti.

Gözaltına alınan ve ardından dava açılan bu kişiler arasında kimi tencere tava şarkı söyleyen son derece barışçıl göstericiler kimi de bir protesto gösterisi olarak kamuya açık alanda sadece duran kişilerdi ('duran adam'). Temmuz 2013'te TİHV¹² gösterilere balkonlarından tencere tava çalarak destek veren ve Kabahatler Kanunu'nu ihlal etmekten 88TRY ceza alan on kişiyi bildirdi. Dokuz öğrenci ise bu yasaya aykırı hareket etmekten 1000TRY para cezasına çarptırıldı.

Toplu gözaltı ve arama ve gözaltına alınmada yargı süreci eksikliği

Gösteriler sırasında gözaltına alınan kişiler çoğunlukla “toplu” olarak gözaltına alındılar. Bu kişilerin çoğunluğu ardından herhangi bir süreç uygulanmadan serbest bırakıldılar.

Ankara ve İstanbul gibi bazı şehirlerde, göstericiler gözaltına alınarak Emniyet Müdürlüğü'nün spor salonlarında tutuldular. Bazı kişiler gözaltına alınarak herhangi bir havalandırması olmayan, kaloriferi açık otobüslerde saatlerde tutuldular.

İHD, bu toplu gözaltıların bazılarında, insanların birbirlerine kelepçelendiklerini, bazılarının dövüldüğünü, su ve yiyecek temin edilmediğini rapor etti. Bazı durumlarda, kişiler kıyafetlerini çıkarmaya zorlandılar, bazılarında ise kendileri de avukatları da aşağılanmaya maruz kaldılar. 16 Haziran 2013'te gözaltına alınan bir grup kişi, AKP'nin Kazlıçeşme meydanındaki mitingi izlemeye zorlandılar.

11. *Ibid*, bkz Bianet Polis Gezi Direnişini Dağıtıyor Yayını, 25 Kasım 2013

12. Bkz 16 Temmuz 2013 tarihli HRFT Özeti http://www.fidh.org/IMG/article_PDF/article_a13688.pdf

Çoğu gözaltı vakasında, kişiler kendilerine yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirilmediler, ilk 24 saatlik gözaltı süresinde avukatlarına erişme imkanı verilmedi. Ayrıca, avukatlar da gözaltılar terör mevzuatı kapsamında yapıldığından dosyaların gizli tutulması nedeniyle, müvekkillerinin dosyalarına erişemediler.

Yargı sürecinin eksikliği, özel güvenlik güçlerince yürütülen yüzlerce ev aramasında da kendini gösterdi. Süreç yasal gerekliliklerin birçoğunu yerine getirmedi. Avukatların bulunmasına izin verilse de, avukatlar yasadışı uygulamaları engelleme olanağına sahip olamadılar. Tutuklama emirleri sunuldu ama bu avukatlar olmadığı zaman yapıldı, şüpheliler telefonları ellerinden alındığı için yardım isteyemediler. Güvenlik güçleri kitaplarla beraber elektronik her türlü eşyaya el koydular.

İstanbul Çağlayan Adliyesi'nde avukatlara karşı uygulanan polis şiddeti

11 Haziran 2013 tarihinde çok sayıda avukat Gezi olaylarındaki polis şiddetini protesto ettiler ve devam eden gösteriler ile dayanışma içinde olduklarını gösterdiler. Polis, cübbeleri üzerinde olan avukatlara saldırdı ve onları gözaltına aldı. 45 avukat, avukatlık disiplin hukukuna aykırı olarak 8 saat kimseyle görüştürülmeden gözaltında tutuldu ve ardından serbest bırakıldı. İstanbul Barosu ve binlerce avukat 12 Haziran tarihinde polis şiddetini kınadı. Kanunun 2911 sayılı maddesini ihlal ve polise direnme sebebiyle avukatlara karşı açılmış davalar karara bağlanmadı.

Taksim Dayanışması liderlerinin davası

8 Temmuz 2013 tarihinde Taksim meydanındaki gösterilere katılan elli kişi tutuklanarak gözaltına alındı. Bu elli kişinin 35'i Taksim Dayanışması üyesiydi. 12 Temmuz 2013 tarihine kadar gözaltında tutuldular. Mimar ve Taksim Dayanışması hareketi koordinatörü **Mücella Yapıcı** ve yaralı göstericilere tıbbi yardım koordinasyonunda aktif olan İstanbul Tabipler Birliği genel sekreteri **Ali Çerkezoğlu** sırasıyla 48 ve 72 saat gözaltında kaldılar.¹³

Taksim Dayanışması'nın yirmi altı üyesine “suç örgütü” kurma, “toplanma ve gösteri kanununu ihlal etme” ve “kamu görevlilerine direnme” nedeniyle haklarında dava açıldı. 10 Şubat 2014 tarihinde, İstanbul 33. Asliye Ceza Mahkemesi, Cumhuriyet Savcısı'nın iddianamesini örgütün (Taksim Dayanışması) cezai mahiyetinin nitelendirilmesini ve örgüt bünyesinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin cezai mahiyetinin nitelendirilmesinin yetersiz olması nedeniyle reddetti. Mahkeme savcının kamu görevlilerine direnme iddiasının mahkemeye çıkarılan 26 kişi için yeterli fiziksel cebir ya da tehdit veya şiddet ya da tehdide maruz kalmış olduğu iddia edilen kamu görevlisinin adının kanıt ile desteklenmediğine hükmetti.

Cumhuriyet Savcısı Hüseyin Nazmi Okumuş, İstanbul 33. Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararına itiraz etti. Kendi alanında en üst mahkeme olan İstanbul 21. Ağır Ceza Mahkemesi, Cumhuriyet Savcısı'nın itirazını reddetti ve İstanbul 33. Asliye Ceza Mahkemesi'nin hükümlerini iddianamenin yetersiz olması nedeniyle kabul etti. Mahkeme iddianamenin düzeltilmesini ve tamamlanmasını talep etti.

13. Tutuklanan ve gözaltında tutulan Taksim Dayanışması'ndan kişiler şunlardı; Mücella Yapıcı (Mimarlar Odası), Ali Çerkezoğlu (Türkiye Tabipler Birliği Genel Sekreteri), Beyza Metin (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Bölge Müdürü), Süleyman Solmaz (TMMOB İstanbul Koordinasyon Komitesi Sekreteri), Akif Burak Atlar (Şehir Planlamacıları Odası İstanbul Şubesi Sekreteri), Sabri Orcan (Mimarlar Odası İstanbul Şubesi) Ender Imrek (Demokratik Halk Kongresi üyesi), TKP MYK üyesi Erkan Baş, HDK'dan Haluk Ağabeyoğlu, Kaldıraç Dergisi'nden Hakan Dilmeç, EHP İstanbul Odası Başkanı Emre Öztürk. (NV/BM).

Bu arada, Cumhuriyet Savcısı Hüseyin Nazmi Okumuş'un yerine iddianameyi gözden geçiren ve tamamlayan Cumhuriyet Savcısı Mesut Erdiç Bayhan geldi¹⁴. Gözden geçirilen iddianamede, **Mücella Yapıcı** ve **Ali Çerkezoğlu'nun** da aralarında olduğu Taksim Dayanışmasının yirmi altı üyesi bir kez daha “suç örgütü kurma”, “toplanma ve gösteri kanununu ihlal etme” ve “kamu görevlilerine direniş” ile suçlandılar. İstanbul 33. Asliye Ceza Mahkemesi gözden geçirilmiş iddianameyi kabul etti ve sanıklara karşı yasal süreci başlattı. Bu davanın ilk duruşması 12 Haziran 2014'te, sanıklar 1 ila 13 yıl hapis ile yargılanacaklar.

Sağlık çalışanlarının davası

Gezi Parkı protestoları sırasında yaralanan göstericilere ve gösteri yakınlarında bulunan yaralılara sağlık yardımında bulunduğu için sağlık çalışanlarını ve doktorları alenen eleştiren Sağlık Bakanı, 27 Ocak 2014 tarihinde, Türk Tabipler Birliği üyelerine karşı yasal işlem başlattı ve “herhangi bir kontrol ve denetim olmaksızın kanundışı revir adı verilen sağlık hizmeti veren birimler kurdukları ve görevleri dışında faaliyetlerde bulundukları” gerekçesiyle görevden alınmalarını talep etti.

Sağlık çalışanları örgütleri birliği ve İnsan Hakları Doktorları bu hareketi kınayarak, sanıkları desteklemek üzere kanuni dava özeti sundular.¹⁵ Doktorların sundukları özette de ifade edildiği gibi, TTB, kişisel olarak büyük risk alarak uluslararası tıp etik standartlarını yerine getirmekle kalmadı aynı zamanda Türk Ceza Kanunu'na uygun olarak hareket etti. TCK'ya göre sağlık çalışanlarının ihtiyacı olanlara acil tıbbi yardımı temin etme sorumluluğunu yerine getirmemek bir suç.

Reşit olmayanların davası

Dava edilen kişiler arasında, Türkiye'nin kuzey batısında yer alan Çanakkale'de duvarlara “Hükümet istifa” ve “Faşizme ölüm” sloganlarını yazmaktan dolayı dava edilen ve mahkemeye çıkarılan 13 yaşında bir çocuk var. 13 yaşındaki çocuk Türk Ceza Kanunu'nun 152/1 ve 301. Maddesi “devlet malına zarar” vermek” ve “Türk değerlerine hakaret etmek” ile suçlanarak 2 ila 6 yıl hapis cezasıyla yargılanıyor.

Çocuk, savcıya faşizmin ne demek olduğunu ya da duvara yazı yazmanın suç olduğunu bilmediğini ifade etti. Adli Tıp da sanığın “suçlamanın hukuki mealini ve sonuçlarını anlama muhakemesinin olmadığını” ifade etti ve suçlama için uygun olmadığını savundu. Ancak Savcı Ozan Kaya çocuğu mahkemeye verdi ve Çanakkale Asliye Mahkemesi 27 Kasım 2013 ve 21 Ocak 2014 tarihlerinde iki duruşma gerçekleştirdi. Çocuk son mahkemede beraat etti.

Bazı göstericilerin davası

TİHV göre 27 Eylül 2013 tarihinde, İstanbul 50. Asliye Ceza Mahkemesi, Cumhuriyet Savcısının İstanbul'daki gösterilerle bağlantılı 36 kişinin “Toplanma ve Gösteri hakkındaki 2911 sayılı kanuna itiraz etme”, “kamu malına zarar verme”, “görev başındaki kamu görevlilerine direnme” suçlamaları ile ilgili iddianamesini reddetti. 36 kişi ilk kez 27 Eylül 2013'te İstanbul Asliye Ceza Mahkemesi'ne çıkarılmışlardı. Mahkeme, maske, kask, deniz gözlüğü, motosiklet

14. Bazı meclis üyelerinin ve tanınan iş adamlarının ve yakın ailelerinin hakkında 17 Aralık 2013'te zimmet ve yolsuzluk iddiası ile başlatılan soruşturma akabinde, hükümet “incelenmeler hakkında önceden bilgilendirilmediği için” memnuniyetsizliğini ifade etti. Hükümet, Cumhuriyet savcıları da dahil olmak üzere yüksek rütbeli yargı mensuplarını ve polis kuvvetleri mensuplarını görevden uzaklaştırdı. Cumhuriyet savcısının görevden alınması 2013 aralık hareketlenmesi esnasında yapılan ilgili eylemlerden birisi idi.

15. Bkz <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/phr-files-legal-brief-in-support-of-turkish-medical-association.html>

kaskı vs. gibi iddianamede değinilen kanıtların 2911 sayılı kanunda sayılan silahlar olmadığını belirterek iddianameyi reddetti.

Sonrasında Cumhuriyet Savcısı iddianameyi gözden geçirdi ve şüphelilerin Gezi Parkını işgal ettiklerini, kamu ve özel mülke zarar verdiklerini, sopalarla, ev yapımı patlayıcı, ses bombaları ve sapanla kolluk kuvvetlerine saldırdıklarını iddia etti.

Suçlamaya rağmen, 50. Asliye Ceza Mahkemesi 12 Aralık 2013 tarihinde 23 sanığı beraat ettirdi.

Böylece, bu davaların birçoğu için iddianameler, yersiz, çirkin ve Türk yetkililerce dava silahını kullanarak, muhalif olanı engellemek ve Türkiye sokaklarında 3 milyondan fazla insanı harekete geçiren barışçıl halk hareketinin liderlerini hedef alan bir “cadı avcılığı” gözler önüne sermek için yapılan bir girişim gibi görünüyor.

Terörle mücadele suçlarına dayanan dava

11 Haziran 2013 tarihinde, Taksim meydanında meydana boşaltmak üzere tasarlanan dikkat çekici oranda şiddetli bir polis operasyonu meydana gelirken, Sosyal Demokrat Parti’ye (SDP) yönelik bir baskında 74 kişi tutuklandı. Birçoğu dört günlük gözaltı süresi sonrası serbest bırakılırken, dört kişi hapis tutularak haklarında organize suç faaliyetlerine katılma gerekçesiyle cezai süreç başlatıldı. Usulen, tutukluluk statüsü cezai süreç başlamadan önce ve süreç boyunca dönemsel olarak mahkemelerce gözden geçirilir. Bu usul kapsamında, 12 Mart 2014 tarihinde, İstanbul 22. Ağır Ceza Mahkemesi cezai süreç devam ederken tutuklu dört sanığın tahliye kararını aldı.

Bu kişiler, tutuklanmalarının yanı sıra, evlerinin aranmasına maruz kaldılar ve terör mevzuatı altında dava edildiler. FIDH, BM insan haklarını koruma mekanizmaları ve AİHM tarafından da defalarca kınanan, terörle mücadele için konulan suç unsurlarının kullanılmasından endişe duymaktadır. Haziran 2012’de¹⁶ insan hakları savunucuları için gözlem merkezi OMCT ile ortak program çerçevesinde yayınlanan bir raporda, FIDH, “hassas” insan hakları konularında konuşan kişilerin özellikle 3713 sayılı terör yasası aracılığıyla yoğun suçlamalara hedef edildiklerini belgelemişti. Bu tür özel hukuki uygulamaların ya da organize suç faaliyetlerinin muğlak suçlamalarının, gösterileri düzenleyen kanun yerine kullanılmasını hiçbir şey haklı gösteremez.

6 Mart 2014 tarihinde, 6526 sayılı kanun, 3713 sayılı terör yasası dahil yürürlükte olan bir dizi yasayı değiştirdi ve Terör yasasının 10. Maddesi tarafından belirlenen ağır ceza mahkemelerini kaldırdı. SDP üyeleri terör yasası gereğince suçlandıklarından, davalarını gören ağır ceza mahkemesi de kaldırıldı. Bu dava ile ilgili yeni yetkili mahkeme belirlenmedi. Duruşma günü henüz belirlenmedi.

16. Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) ve İşkence Karşıtı Dünya Organizasyonu (OMCT) ortak programı olan İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlem’in Temmuz 2012 tarihli “ Türkiye: İnsan Hakları Savunucuları, Suçsuzluğu ispat edilene kadar suçlu, adli makalesine bakınız <http://www.fidh.org/en/europe/turkey/Turkey-Human-Rights-Defenders>

BÖLÜM II

İfade özgürlüğüne ve bilgi edinme özgürlüğüne saldırı

Fiziksel şiddetin haricinde ifade ve bilgi edinme özgürlüğüne yönelik saldırılar “Gezi direnişi” hareketi kapsamında dikkat çekici boyuttaydı.

İsyan ülke geneline yayılıp Mayıs sonunda zirve yapınca, “ana akım” haber kanallarında yer alan haberler ciddi oranda eksikti. 31 Mayıs 2013’te, göstericiler ile polis arasındaki çatışmaların en üst seviyede olduğu gece, uluslararası haber kanalları olayları canlı yayınlarken, Türkiye’de 7/24 yayın yapan CNN Türk kanalı penguenlerle ilgili belgesel, Habertürk kanalı ise şizofreni ile ilgili bir tartışma programı yayınladı.

Bu tür yayınlar göstericileri açıkça kızdırmıştı ve kalabalıklar kendilerini penguen olarak karikatürize etmeye başladılar, sosyal medya çevrelerinde ana medya kanallarını eleştiri yağmuruna tuttular, bazı büyük medya kanallarına karşı gösteriler gerçekleştirdiler. Taksim meydanında bir grup gösterici tarafından NTV haber kanalının canlı yayın aracının darp edilmesi gibi bazı şiddet olayları bildirildi.¹⁷

Türkiye’nin ifade özgürlüğü alanında ihlal sicili ne yazık ki yeni değil. Bir dizi rapor, Türkiye’de sayısı hızla artan güçlü özel medya kuruluşları Devlet ya da hükümetin himayesinde olan telekomünikasyon, enerji, bayındırlık sektörlerinde faal olan holdingler bünyesinden çıktılar. Medya sektörü bir yandan ekonomik büyüme yaşarken, aynı gelişme bağımsız ve özgür bilgi olarak yansımadı.¹⁸

Böylesine bir ortamda, vatandaş-gazeteciler gösteriler ile ilgili haberlerin eksikliğini gidermek üzere alternatif medyasını geliştirdi.¹⁹ Ayrıca, çok sayıda gazeteci ve medya çalışanı gösteriler ve polis şiddetini haber yapmak ve belgelemek için girişimde bulundu. Bu gazeteciler, direkt fiziksel saldırı, tutuklama, ceza ve işten çıkarılma gibi sistematik engeller yaşayarak bir dizi insan hakları ihlali ile karşı karşıya kaldılar.

Gezi olayları, aralarında çok sayıda profesyonel cesaretli gazeteci olsa da Türk medyasının başarısızlığına ve medyanın yürütme erkine bağımlılığına tanık oldu.

17. Bilgi Üniversitesi’nden Esra Ercan Bilgiç ve Zehra Kafkaslı tarafından gerçekleştirilen kapsamlı bir incelemede, araştırmacılar gösterilere katılan ve kendilerinin görüşme yaptığı kişilerin yüzde 84,7 sinin medyanın oto-sansürüne, ve/veya sessizliğine karşı protesto etmek için gösterilere katıldıklarını belirtmişlerdir. *Gencim, Özgürlükçüyüm, Nelstiyorum?*, #direngeziparkı Anketi Sonuç Raporu, Haziran 2013 <http://istifhane.files.wordpress.com/2013/06/direngezi.pdf>

18. Bkz. Gazetecileri Koruma Komitesi, Türkiye’nin basın özgürlüğü krizde, 2012 ;TESEV, *Güç Çarkına Kapılmış*, 2012 ; Carnegie endowment for Democracy, Press Freedom in Turkey, 2012.

19. Televizyon için bkz. <http://www.capul.tv/> ve on-line haber ajansı için bkz. <https://otekilerinpostasi.org>

Gösteriyi haber yapan gazeteci ve medya çalışanlarının saldırıya uğraması, tutuklanmaları ve dava edilmeleri

Gösteriler hakkında haber yapan bazı gazeteci ve medya çalışanları fiziksel olarak saldırıya uğradılar, haber geçerlerken çalışmaları polis tarafından darp edildi.

27 Mayıs 2013 ile 30 Eylül 2013 tarihleri arasında gazeteciler ve medya çalışanlarına yönelik şiddet ve saldırı anlarını belgeleyen kapsamlı raporda, Bianet 153 Türk ve yabancı gazeteci ve medya çalışanının göz yaşartıcı bomba ile ya da gösteriler sırasında fiziksel olarak yaralanma biçiminde polis tarafından yaralandıklarını belirtiyor. Basın çalışanlarının 39'u gözaltına alındı.²⁰ Bu rakamlar Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından doğrulandı. Bazı gazetecilerin ise malzemelerine el konuldu, tahrip edildi ya da kayıtlar polis tarafından silindi.

Gösterilerin bitmesinin ardından çok sayıda gazeteci, en önemli insan hakları ihlallerinden bazıları ile ilgili resmi soruşturmaları araştırarak Gezi olaylarını haber yapmayı sürdürdü. Bu, onların üst düzey yetkililer de dahil yetkililerce eleştirilmelerine ve tehdit edilmelerine neden oldu. Radikal gazetesi muhabiri **İsmail Saymaz**, Eskişehir Valisi Azim Tuna'dan aldığı e-mail'de Gezi göstericisi Ali İsmail Korkmaz'ın ölümü hakkında araştırmalarını durdurmadığı takdirde cezalandırılmakla tehdit edildi. Gazeteci kendisine yollanan mail'de Korkmaz'ın devam eden davasında ön yargılı olmak ile suçlanıyordu: “(Şüphelilerin cezalandırılması ile ilgili) Müebbet bile sizi kesmez. Bir daha aynı şekilde yorum yaparak bu konuyu işlersen sen adi ve şerefsizsin. Yerin altı da var unutma, eninde sonunda orada görüşeceğiz.”²¹ Tehditkar mesajın yarattığı gürültüye tepki veren İçişleri Bakanı Muammer Güler, valinin yorumlarına karşı soruşturma başlatacaklarını açıkladıysa da Güler'in bu konu ile ilgili bir idari işlem başlatıp başlatmadığına dair kamu bilgisi yok.²² Saymaz, mail'in tehdit içeren niteliği gerekçesiyle Vali Azim Tuna hakkında şikayette bulundu. Dava devam ediyor.

Sol gazetesi yazı işleri müdürü **Hafize Kazıcı**, Gezi Parkı gösterileri ile ilgili 11 ve 12 Eylül 2013 tarihlerinde yazdığı yeni makaleler ile ilgili olarak yargılandı. Gazeteci hakkında “suç ve suçluları övmek”, “halkı kin ve düşmanlığa kışkırtmak” suçlamaları hakkında soruşturma açıldı. 12 yıl hapis cezası ile yargılanıyor. Dava İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde devam ediyor.

Televizyon kanalları davası

Bireysel profesyonellere yönelik saldırıların yanı sıra gösteriler sırasında bilgi paylaşan birkaç bağımsız Türk medya kanalı hakkında olaylar sonrasında ifade ve bilgi alma özgürlüğü hakkını ihlal edecek, RTÜK tarafından “şiddete teşvik etme, çocuk ve gençlerin zihinsel, ahlaki ve fiziksel gelişimine zarar veren içeriklerin bulunduğu programlar aracılığıyla yayıncılık ilkelerini ihlal etme”, olayları bildirme ve yayınlama nedeniyle soruşturma başlatıldı.

RTÜK, Halk TV, Ulusal TV ve Cem TV'ye yüksek miktarlarda ceza kesti. Örneğin Halk TV'ye 146 bin TL para cezası verildi.

20. Bkz. BIA Medya Gözetleme, *Gezi Raporu* 23 Ekim 2013 <http://bianet.org/bianet/medya/150728-habercinin-dort-aylik-isim-isim-gezi-seruveni>

21. Bkz. Hürriyet Daily News, Eskişehir Valisi gazeteciyi Gezi protestocusunun öldürülmesi konulu rapor sebebi ile tehdit etti, 2 Ekim 2013, <http://www.hurriyetaailynews.com/eskisehir-governor-threatens-journalist-over-reports-on-gezi-protesters-murder.aspx?pageID=238&nID=55547&NewsCatID=341>

22. 17 Aralık 2013 yolsuzluk suçlamaları sonucunda, Bakan Muammer Güler istifa etti. Halen milletvekili pozisyonunu muhafaza etmektedir.

Yazı işleri müdürleri, köşe yazarları ve gazeteciler işten uzaklaştırıldılar ya da istifa ettiler
CPJ kaynaklarına göre, en azından ²² gazeteci ve köşe yazarı işinden uzaklaştırıldı ve 37 gazeteci Gezi olaylarına yer verdikleri için işten ayrılmaya zorlandı.²³

Yavuz Baydar,²³ Temmuz günü, New York Times gazetesinde, gezi olaylarının yayınlanmasının sonuçlarını ele alan, ifade özgürlüğü üzerinden medyanın yozlaşması hakkında yazdığı yazıdan dört gün sonra hükümet yanlısı Sabah gazetesindeki ombudsman görevinden alındı.^{24 25}

Can Dündar, Temmuz 2013’ün sonlarında Gezi olayları hakkında yazması ve kişisel blogunda hükümeti eleştirmesi nedeniyle Milliyet gazetesinden kovuldu.

Gürsel Öncü, NTV Tarih Genel Yayın Yönetmeni idi, derginin yayınlanmasından bir gün önce, NTV’nin, Gezi olayları ile ilgili belgesel niteliğindeki Yaşarken Yazılan Tarih dergisinin yayınlanmasını iptal etmesi nedeniyle görevinden istifa etti. Yaşarken Yazılan Tarih daha sonra özel bir yayıncılık şirketi tarafından basıldı.

Yukarıda sözü geçen emektar gazetecilerin yanı sıra, ana akım TV kanallarında çalışan birçok genç ve kıdemli gazeteci kanallarının Gezi olaylarını bilerek yayınlamayan yayın içeriğini protesto ederek görevlerinden istifa ettiler.

Sosyal medya

Türkiye’de ana haber kanalları gösterilerde polis şiddetini yayınlamaktan kaçınmakla eleştirilirken, çok sayıda kişi gelişmelerden haberdar olmak üzere sosyal medyaya başvurdu. Twitter ve Facebook olaylar sırasında, göstericilerin gösteriler hakkında hızlı bilgi alışverişi yapmalarına yardımcı olan güçlendirici bir rol oynadı.²⁶ Gezi, ifade ve düşünce özgürlüğü ile eş anlamlı oluverdi.

Bir yandan ana akım medya kontrol altında tutulurken, sosyal medya da Türk yetkililerin önemli eleştirilerine maruz kaldı. Başbakan Erdoğan baskının en yoğun olduğu dönemde sosyal medyadan “toplumun baş belası” ya da “Twitter denilen bir bela” diye söz etti. Hükümet yetkilileri daha sonra mevcut hali ile kısıtlayıcı olan internet yasasına değişiklik getirdiler (bkz bölüm 4), Twitter ve Youtube da sonradan kapatıldı.

Sosyal aktivistlerin davası

Sosyal medyaya getirilen kısıtlama kişilerin yayınladıkları mesajlar nedeniyle, düşünce ve ifade özgürlüğünü ihlal edecek şekilde gözetilmesine neden oldu. HD raporuna göre Gezi olaylarında, 4 Haziran 2013 tarihinde, İzmir’de 34 kişi, 8 Haziran’da Adana’da 13 kişi web siteleri aracılığıyla iddiaya göre “şiddete teşvik” etmekten göz altına alındılar.

Gezi olayları boyunca, RedHack Türkiye şubesi Twitter ve Facebook kullanıcılarına bağlantı sorunlarını çözmede, acil durum numaralarına erişimlerinde yardımcı olarak, İstanbul ve Türkiye’nin farklı illerindeki göstericiler arasındaki online iletişimi kolaylaştırdı. 22 Kasım

23. www.cpj.org/2014/02

24. Yavuz Baydar, Benim kovulmam gazeteciliğe değil, Türk demokrasisine bir saldırdır, The Guardian, 29 Temmuz 2013, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jul/29/my-sacking-attack-turkish-democracy>

25. Yavuz Baydar, Türkiye’de medya patronları demokrasinin altını oyuyor 19 Temmuz, 2013, http://www.nytimes.com/2013/07/21/opinion/sunday/in-turkey-media-bosses-are-undermining-democracy.html?pagewanted=all&_r=0

26. Bkz. New Internationalist Blog, Karin Alexander, Türkiye’nin memnuniyetsizliğinde sosyal medyanın rolü, 4 Temmuz, 2013, <http://newint.org/blog/2013/07/04/social-media-turkey/>

2013'te 13 kişi Gezi olaylarıyla bağlantılı siber-suç faaliyetlerinde bulunmak gerekçesi ile tutuklandı. Tutuklulardan Taylan Kulaçoğlu RedHack'in Türkiye şubesi lideri olarak hareket etmekle suçlanarak hapse atıldı. Kulaçoğlu tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

21 Şubat 2014 tarihinde, 29 öğrenci İzmir 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nde Türk Ceza Kanunu'nun 217/1 ve 218/1 maddelerini ihlal etmek ve "halkı kurallara uymamaya teşvik etme" suçundan hakim karşısına çıkarıldı. Öğrencilerin 31 Mayıs 2013'te İzmir'de Gezi olayları sırasında attıkları tweetler nedeniyle üç yıla kadar hapsi isteniyor.²⁷

Savcı Özcan Pehlivan, 31 sayfalık iddianamesinde gösteriler sırasında banka, ATM, araç ve iş yerlerinin zarar gördüğünü belirtti. Gösterilerde "mağdur" olduğu belirtilen tek isim başbakan Recep Tayyip Erdoğan.

Suçlamaların yöneltildiği tweetlerden bazıları ambulans, limon, sirke veya süt talepleri ya da gösterilere katılma çağrısı, halka açık wi-fi şifreleri ve acil durum telefon numaralarını içeriyor. Bu tweetlerden bir tanesi, bazı kişilerin sopalarla bir saldırganın saldırısına maruz kaldığını belirtiyor.

İddianameye göre, "gösteriler ile bağlantılı sosyal medyada yapılan paylaşımlar tarafsız olmadıkları, kışkırtıcı ve manipüle edici olduğundan çalkantının büyümesine neden oldu. Yanlış bilgilendirme halkın polis ile karşı karşıya gelmesine neden oldu." "sosyal medya aracılığıyla polisin nerede barikat kurduğu ve müdahalede bulunduğu konusunda bilgiler verildi. Gece miting yaparak yasayı ihlal ettiler." "Halkı gösteri yapmaya çağırdılar, cesaretlendirdiler ve protesto etmeye devam etmeleri için fitili ateşlediler..."

Akademisyenler ve memurlara karşı başlatılan idari dava

İstanbul ve Türkiye'nin birçok şehrinde devlet ve az sayıda özel üniversite bazı akademik kadrosu hakkında Gezi olaylarına dahil oldukları iddiasıyla idari dava başlattı. Üniversite yönetimi bu işlemleri ilgili personelin sosyal medya hesaplarında yer alan fotoğraf ve yorumların yanı sıra derslerde Gezi olayları ile ilgili referanslarına dayanarak başlattılar. Bu tür vakaların sayısını tahmin etmek, ilgili taraflar üniversite yönetiminin görevden uzaklaştırma kararlarına meydan okumadan mümkün değil.

Binlerce memur, Gezi olaylarını bireysel olarak ya da bağlı oldukları sendikalar aracılığıyla desteklediler. İşverenler ve kamu kuruluşları çalışanları hakkında Gezi olaylarına destek ve/veya dahil olmaları nedeniyle idari soruşturma başlattı. Bu aşamada, bu tür bir soruşturmanın iş kontratına sonucu ya da direkt etkisi, kamuda çalışanlar ve memurlar meydan okumadıkça net olarak tahmin edilemez.

27. Bkz. Bianet, suç: tweet atmak, kurban: başbakan, 21 Şubat 2014, <http://www.bianet.org/english/youth/153691-crime-tweeting-victim-prime-minister>

BÖLÜM III

Göstericilere karşı edilgenlik, müsamaha veya ceza muafiyeti

Gezi olaylarında meydana gelen önemli orandaki insan hakları suiistimali nedeniyle kanun uygulayıcılarının ihlalleri ile ilgili iddiaları özellikle düşünce ve ifade özgürlüğü ve insan hakları ihlallerine yönelik olanları soruşturmak, sorumlulara yönelik uygun yaptırımları uygulamak yasal bir gereklilik olduğu kadar, halkın yargıya güveninin azalmasını engellemeye de yöneliktir.

Göstericilere karşı güç suiistimalinde bulunduğu için 5 Aralık 2009 tarihli *Oya Ataman v. Turkey*, 74552/01 davada ve 10 Nisan 2012 tarihli *Ali Günes v. Turkey*, 9829/07 davada Türkiye’yi mahkum eden AİHM’nin aldığı bu kararlar, Türk yetkililerin bu tür suçları dava etme görevini hatırlatma niteliğindedir.

2012 yılında Türk yetkililer, hak ihlallerini toplamak ve rapor etmek üzere “ombudsman” makamını kurdular. FIDH ziyareti esnasında ombudsman ile buluştu. Ombudsman Mehmet Nihat Ömeroğlu ihlallerin soruşturulması için çalışıyor.

31 Aralık 2013’te Mehmet Nihat Ömeroğlu, polisin orantısız güç kullanımıyla ilgili 176 sayfalık bir raporu İçişleri Bakanlığı, İstanbul Valiliği ve İstanbul Belediyesi’ne teslim ettiğini açıkladı. Raporu açıklamazken, Ömeroğlu gösterilere tepki olarak polisin “aşırı” güç kullandığını ifade etti. Ömeroğlu’na 7166 hak ihlali şikayeti yapıldı, bunların 5900’ü soruşturuldu ve raporda 17 tanesine yer verildi. Ömeroğlu daha sonra Türk yetkililere polis şiddetinin önüne geçmek, göz yaşartıcı gaz kullanımı, polislerin gaz bombaları konumunda çalışma koşulları, polis memurlarına psikolojik destek konuları ile ilgili 8 tavsiyenin yanı sıra diğer baskı biçimleri için de tavsiyelerde bulunduğunu açıkladı.

FIDH Haziran ayında İstanbul Valisi ile bir araya geldiğinde, Vali kendi yetki alanı dahilinde meydana gelen polis şiddeti vakaları için soruşturmanın yürütülmesini ve uygun kovuşturmanın yapılmasını taahhüt etti.

Ancak, Gezi olaylarından aylar sonra, FIDH insan hakları ihlallerine yönelik çok az dava başlatılmasından üzüntü duymaktadır. Resmi olarak, yetkililer polis baskınlarında “kanuna aykırı bir eylem olmadığını” belirtiyor. Uygulamada, ihlaller ışığında, bireyler şikayetçi olmak üzere mahkemelere başvurdular. Bunun üzerine, polis ile ilgili adli soruşturmaları köstekleyen çok sayıda engel çıkarıldı. Öte yandan seyrek de olsa inandırıcı insan hakları ihlalleri iddialarında adı geçen ve görevinden alınan görevliler de var. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks, Gezi olayları hakkında hazırladığı raporda bu durum hakkında üzüntülerini ifade etti: “Emniyet görevlilerinin görevlerini kötüye kullanmaları hukukun üstünlüğüne direkt tehdit oluşturmaktadır. Hiçbir durumda emniyet görevlilerinin insan hakları ihlalleri hoş görülemez ya

da cesaretlendirilemez: tüm iddiaların uygun şekilde soruşturulduğu ve caydırıcı yaptırımların takip edildiğinin temin edildiği yönünde ilerleme sağlanmalıdır.”²⁸

İhlallerin toplumsal inkarı veya insan hakları ihlalcilerinin yüceltilmesi

Öncelikle FIDH, polis şiddeti doruk noktasındayken kamu yetkililerinin polisin çalışmalarını açıkça öven ve hatta yaşanan kargaşanın kurbanları olarak gösteren ya da insan hakları ihlallerini inkar eden açıklamalarından üzüntü duymaktadır.

Açıklama yapan yetkililerden Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, belgelerle kanıtlanan Divan Oteli’ndeki göz yaşartıcı bomba suiistimalini inkar ederek “polis belki de girmesi gerekirken hiçbir otele girmemiştir. Divan Oteli eylemcilere lojistik destek sağlayan, gıda yardımı sağlayan bir kurumun merkezi oldu” dedi.²⁹

Bir polisin ateş ettiğinin kanıtı olmasına rağmen, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek, polisin Ethem Sarısülük’ün ölümündeki sorumluluğunu açıkça inkar etti ve Sarısülük’ün “provokatörler tarafından kendisine atılan bir taşla” öldüğünü ve polis tarafından vurulduğu iddialarının “provokasyon” olduğunu söyledi.³⁰ Bununla beraber, FIDH ekibi Belediye Başkanının imzasını da taşıyan ve “kahraman Türk polisini tebrik ederim” yazılı 3’e 4 metrelik posterini Sarısülük’ün öldürüldüğü yerde astığını duyunca şok oldu.

İstanbul Valisi Avni Mutlu da kendi yetki alanında insan hakları ihlali yapıldığını inkar etti. 10 Haziran 2013 tarihinde, Taksim meydanındaki polis baskını çok sayıda kişinin yaralanmasına neden oldu (Gezi parkı gruplarında 14 kafa travması, 11 kırık kemik, 7 astım krizi, 1 epilepsi krizi, 5 kesik, 6 gaz yanığı, 340 gazdan etkilenme, 1 inme tespit edildi), İstanbul Valisi Avni Mutlu bu tür iddiaları şiddetle inkar eden bir tweet attı. “*Sabah söz verdiğimiz gibi sadece flama ve pankartlara müdahalede bulunduk. Fakat çıkan çatışmalarda 1polis, 1 sivil yurttaşımız yaralandı(..) Polis memurumuz kasıklarından, sivil yurttaşımız ise kafa travmasından ameliyat oldu. Yaralılarımızın durumu halen iyi, şifalar diliyorum*”.³¹

Haziran ayında FIDH ile gerçekleştirilen bir toplantıda, İstanbul Valisi polis gücünün suiistimali iddialarının bazılarını inkar etti ve özellikle polisin Divan Oteli içine gaz kapsülleri atmış olduğu olgusunu reddetti. Sonrasında insan hakları ihlallerinin yüksek sayısına rağmen polisin çalışmalarını övdü. Vali yaptığı açıklama polisin olayları yönetimi ile ilgili “*örnek alınacak nitelikte olduğunu ve dünyada diğer kentlerde örnek alınacak bir model olarak sunulabilir*” dedi. Bu satır, sonrasında İçişleri Bakanlığı’nın olaylarla ilgili raporunda da yer aldı.³²

Hak ihlalleri ile ilgili adli soruşturma eksikliği ya da ağır soruşturma, kanıtların imhası ve olayların eksik nitelendirilmesi

Son dokuz ayda Türkiye genelinde savcılar insan hakları ihlali ile suçlanan görevlilere yönelik suçlamalarda pasif davrandılar ve hatta müsamaha gösterdiler. Aslında soruşturmalar halkın ceza verilmemesi konusunda yoğun eleştirileri sonrası başlatıldı. Hak ihlalleri ile ilgili

28. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muiznieks’in 1-5 Haziran 2013 tarihlerinde Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyaret sonrası Raporu, CommDH(2013)24, 26 Kasım 2013

29. Bkz. Radikal, Arınç: *Sokaktaki gösteriler bastırılacak*, 17 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/arinc_skaktari_gosteriler_bastirilacak-1137966

30. Bkz. Haber8, *Melih Gökçek: Ethem Sarısülük atılan taşla öldü!*, Haziran 15 2013, <http://haber8.com/guncel/melih-gokcek-etthem-sarisuluk-atilan-tasla-oldu/haber-180176>

31. Bkz. Bianet, *Taksim Meydanı’na polis müdahalesi*, 11 Temmuz 2013, <http://www.bianet.org/english/crisis/147454-police-intervention-in-taksim-square>

32. İçerik kısmına bkz.

yavaş ilerleyen ya da olmayan soruşturmalar, kanıtların imha edilmesi ve olayların eksik vasıflandırılması nedeniyle insan hakları ihlali mağdurlarının adalet arayışı da başarısız oldu. Sonradan davalar açıldı ancak sorumluların cezasız kalması ile ilgili kamuoyunun yoğun tepkisinden sonra, adil dava için gerekli koşullar yerine getirilmedi: uygun olmayan mahkeme salonları, sanıklara mahkeme salonlarına erişimleri için dayatılan zor koşullar ve sistematik olarak transfer edilen davalar. Aşağıda üç tane sembolik örnek yer alıyor:

1. Berkin Elvan

Temmuz ayındaki görevi çerçevesinde FIDH gösterilerin dışında, göz yaşartıcı bomba kapsülüyle kafasının arkasından vurulan 14 yaşındaki Berkin Elvan'ın ailesi ile bir araya geldi. 16 Haziran sabahı, saat yaklaşık 7 sıralarında Berkin, İstanbul'un Alevi mahallelerinden biri olan Okmeydanı'ndaki evinden ailece kahvaltı için, evinden birkaç metre uzakta köşedeki bakkaldan ekmek almak üzere evden çıktı. Bir gece önce sokaklarda meydana gelen olayların ardından polis araçları sokaklarda duruyorlardı. Berkin fırına yaklaşmak üzereyken bir gaz bombası kapsülüyle kafasının arkasından vuruldu. Birkaç adım daha attı ve bilinçsiz olarak yere yığıldı.

Olaydan önceki gece, insanların toplanarak tencere tava çaldıkları protesto gösterileri meydana gelmişti. Berkin de, annesi, dayısı ve kız kardeşi ve yaklaşık 5000 kişiyle beraber gösteriye katılmıştı. Polis gaz ve plastik mermi kullanarak şiddetle protestoculara müdahale etti, rastgele ve uyarı yapmadan ve hatta insanların evlerinin içine ateş etti. Aile üyeleri kendilerini nefes almalarını engelleyen yoğun beyaz ve turuncu göz yaşartıcı gaz bombası dumanı ortasında buldu.

Ailenin tanıdığı genç bir oğlan ve bir avukat kazanın tanıkları. İfade verirlerken polisin ateş etmeden önce herhangi bir uyarıda bulunmadıklarını ve polisin kasklarının üzerinde sicil numaralarının yer almadığını söylediler. Yakında bulunan bir mağazada olayla ilgili video kayıtları olduğu biliniyor ancak mağazanın eski bir AKP üyesi olan sahibi görüntüleri paylaşmayı reddediyor.

Olay yerine herhangi bir tıbbi destek gönderilmedi ve 112 acil yardım arandığında verilen cevap “gösterileri siz yaptınız, siz sorumlusunuz” idi. Ailesi Berkin'i Acil Servis'e götürdü, doktorlar kafatasının kırıldığını ve beyin kanaması geçirdiğini belirttiler.

Berkin'in babası 18 Haziran 2013 Salı günü Berkin'e yapılan saldırıyı “cinayet teşebbüsü” olarak ihbar etmek üzere şikayette bulundu. Cumhuriyet savcısı olayları gözden geçirdi ve TCK'nın 256/1 sayılı maddesi doğrultusunda “orantısız güç kullanımı” gerekçesiyle polis hakkında soruşturma başlattı. Berkin'in ailesi ve çok sayıda destekçi saldırıyı kınamak üzere gösteriler düzenlediler ve polisin cinayete teşebbüsten cezalandırılmasını talep ettiler. Cumhuriyet savcısındaki soruşturma henüz karara bağlanmadı. Emniyet güçlerinin yasal yükümlülükleri kapsamında düzgün bir soruşturma yürütmeleri ve tanıkları belirlemeleri gerekmesine rağmen, tanıkların tamamı Elvan ailesi tarafından tespit edildi. Berkin Elvan'ın 269 günlük komanın ardından 11 Mart 2014 tarihinde hayatını kaybetmesinin ardından, Türkiye'nin büyük kentlerinde halk gösterileri başladı. 12 Mart 2014'te İstanbul'da binlerce insan cenaze için bir araya geldi ve polis şiddeti ile karşı karşıya kaldı.

2. Ethem Sarısülük

Ethem Sarısülük'ün ölüm soruşturması çok gecikmeli başladı. Polis soruşturmayı Sarısülük'ün ölümünden altı gün sonra, o da Ethem'in avukatları Ahmet Şahbaz isimli polisin onu vurduğunu gösteren video kanıtını savcıya sunmasının ardından başlattı.

Ankara Emniyet Müdürlüğü polisin adını Sarısülük'ün vurulmasından on gün sonra açıkladı ve savcı bu ölümcül saldırıdan ancak 23 gün sonra polisi sorguya çekti.

12 Temmuz 2013 tarihinde savcı, Türk Ceza Kanunu’nun 81. ve 27/1 maddesini temel alarak polisin iddiaya göre “meşru savunmada sınırın kast olmaksızın aşılması suretiyle öldürmek” suçunu içeren iddianameyi, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi’ne sundu. Ancak savcı “öldürme” suçunu “meşru müdafaa” nedeniyle hafifletti, bu arada öldürülme anının yer aldığı video görüntülerini seyreden, tanıkları dinleyen ve otopsi raporlarını okuyan çok sayıda suç uzmanı, görüş belirttikleri raporlarda “meşru müdafaa” koşullarını çıkarmışlardı.

Öte yandan, Ethem’in öldürülmesi ile ilgili ifade verdikten birkaç gün sonra, merhum göstericinin üç tanığı tacize uğradı ve tehdit edildi. Mehmet Can Tayşan’a tutuklama emri gönderildi, Şahin İmga gözaltına alındı ve Burhan Çoban da telefonla taciz edildi.

Öte yandan, Ethem’in öldürülmesi ile ilgili ifade verdikten birkaç gün sonra, merhum göstericinin üç tanığı tacize uğradı ve tehdit edildi. Mehmet Can Tayşan’a tutuklama emri gönderildi, Şahin İmga gözaltına alındı ve Burhan Çoban da telefonla taciz edildi.

Öte yandan polis yargılanmayı beklerken serbest bırakıldı. Ateşli silahını, mahkemece atanan uzmanların raporunun da doğruladığı gibi, amaç dışı kullanan polis memuru görevinde kalmaya devam ediyor.

Ethem Sarısülük’ün ailesinin tahliye kararına karşı yaptığı itiraz, Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından “ailenin itiraz hakkı olmadığı” gerekçesiyle reddedildi.

Duruşmalar başladığında, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi davayı yeniden görme yetkisinin riske atıldığına karar vererek davayı yeniden görmeyi reddetti. Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesi Asliye Ceza Mahkemesi’nin kararını vazife icabı gözden geçirdi ve kararı bozdu. Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nin davanın yeniden incelenmesini kabul etmeye mecbur eden cezai usul kurallarına rağmen, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi davayı başlatmadı ve alternatif usul yolu “belirlendi”. Şubat 2014’te, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi kararını gözden geçirmesi için Adalet Bakanlığı’na sundu. Adalet Bakanlığı’nın böyle bir talep ile bir kararı onaylamasına olanak veren herhangi bir yasal ya da usulen düzen olmasa da, bakanlık kararını Şubat 2014’ten bu yana açıklamadı. Aynı zamanda, Sarısülük ailesi Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi hakimleri hakkında Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu’na şikayette bulundu. Bu şikayet ile ilgili şu ana kadar herhangi bir gelişme olmadı.

3. Ali İsmail Korkmaz

Ali İsmail Korkmaz cinayeti son derece yavaş ilerleyen ender soruşturma ve davalardan biri. Ali İsmail kimliği belirsiz kişiler tarafından 2 Haziran 2013’te Eskişehir’de yapılan gösterinin yakınında sopalarla dövülmüştü. Katılmış olduğu gösteride göz yaşartıcı bomba ve TOMAlardan kaçarken, yan yollardan birinde onu ağır bir şekilde döven bir grup insanla karşılaştı. Ağır yaralanan Ali İsmail Eskişehir’deki Yunus Emre Devlet Hastanesi’ne gitmeyi başardıysa da doktorlar onu tedavi etmeyi reddetti ve onu polis karakoluna ifade vermeye yolladılar. Ali İsmail dayaktan ancak 20 saat sonra tedavi edilebildi. Beyin kanaması tanısı kondu, komaya girdi ve 38 gün komanın ardından hayatını kaybetti.

Eskişehir Valisi Güngör Azim Tuna başta dayak olayında polisin hiçbir rol oynamadığını ifade etti. Ancak, Ali İsmail cinayetinin bir otelin güvenlik kamerasınca kaydedilmiş son derece net görüntüleri polise sunuldu, görüntülerde bir polis dahil beş kişinin olaya dahil olduğunu gösteriyordu. Ancak görüntüler polis tarafından el konulduktan sonra kullanılmaz hale geldi. Savcının bunun “münferit olay” olduğu yönündeki açıklamasına rağmen, başka ifadeler ve video kanıtları aynı grubun aynı sokakta (Sanayi Sokak) Doğukan Bilir isimli bir başka göstericiyi dövdüğünü kanıtlıyordu.

7 Ağustos 2013 tarihinde mahkeme dört şüpheliyi (bir polis ve üç mahalle fırıncısı) Ali İsmail’i taammüden öldürmekle tutukladı. Beşinci şüpheli sivil 15 Ağustos 2013’te tutuklandı. 5 Eylül 2013 tarihinde savcılar Ali İsmail Korkmaz davası ile ilgili iddianamelerini, Korkmaz’ı ömür

boyu hapis istemiyle “kasten öldürme” suçlamasıyla tamamladılar.

Korkmaz davası için sosyal medyada destek çok büyüktü. Güvenlik endişeleri nedeniyle Eskişehir 1. Ağır Ceza Mahkemesi, tanıkların ve davacıların sırasıyla Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesi ve Hatay Ağır Ceza Mahkemesi’nde dinlenmesine karar verdi. 3 Şubat 2014 tarihli duruşmada, Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesi başta tanıkların davalılardan önce dinlenmesine karar vermişti. Korkmaz ailesinin avukatlarının usulen karara itirazı sonrası, mahkeme davalıları tanıklardan önce dinlemeyi kabul etti. Beş davalının hepsi dinlendi ve hepsi birbirini suçladı. Polis olaylarla ilgili hiçbir şey hatırlamadıklarını söyledi, sivil davalılar ise polise merhumun kaçmasını önlemek üzere yardım ettiklerini doğruladılar. Mahkeme Korkmaz ailesinin davalıların hapis cezasına çarptırılmaları talebini reddetti. Bir sonraki duruşma 12 Mayıs 2014’te.

Ali İsmail Korkmaz davasında polisin Beşik Otel’de kaydedilen güvenlik kamerası görüntülerini ele geçirmesinin ardından, en önemli 24 dakika kaybolur, Harman Fırın’a ait güvenlik kamerası görüntüleri silinirken, delil yok etmeye yönelik ve kamu yetkililerinin tahribe yönelik sorumluluğunu belirleyecek herhangi bir işlem başlatılmadı. Emniyet Müdürlüğü tarafından herhangi bir yaptırım öngörülmedi.

Bir polis “emire itaatsizlikle” hüküm giyebilir

Bu iki sembolik davanın yanı sıra, üçüncü bir soruşturma, filme ve fotoğrafa alınan ve sosyal medyada da büyük ses getiren 28 Mayıs 2013 tarihinde protestonun ilk gününde kırmızı elbiseli genç kadın, Ceyda Sungur’a çok yakın mesafeden direkt göz yaşartıcı bomba sıkmasından dolayı polis memuru Fatih Zengin’e(23) karşı yürütüldü.

İddianame polis memurunu “görevi kötüye kullanmak” ile suçluyor. Memur 2 yıl hapis cezası ve görevden alınma riski ile karşı karşıya. Soruşturma memnuniyet ile karşılanırken, iddianame İstanbul yetkililerinin göz göre göre, baskıların yayılmasını yönetme ve planlama konusunda, özellikle de polislerin protestolara müdahalelerinde kasklarındaki sicil numaralarını silerek anonim ortaya çıkmaları konusunda direkt sorumluluk almaktan kurtuldukları izlenimini veriyor.

BÖLÜM IV

Haklar ve özgürlükler için daralan alan: yasal reformlar yargı, bağımsız kuruluşlar ve bireysel özgürlükler üzerinde yürütmenin gücünü artırıyor

Gezi olaylarından sonra, yargıyı yürütmenin kontrolüne bağlayan, hükümet izni dışında sağlanan acil sağlık yardımını suç sayan, Yürütme'nin internet üzerinde kontrolünü ve ifade ve bilgi alma özgürlüğünü sınırlandırma kapasitesini genişleten ve şehircilik kalkınma planlarından profesyonel uzmanları dışarıda bırakan bir dizi kanun teklifi kabul edildi.

Aynı dönemde sunulan³³ bir başka reform paketi, yargı reformunda bir adım ileri gitme izlenimini veriyorsa da, yukarıda ifade edilen yasalar Türk yürütmesinin bireysel haklar ve özgürlükleri sınırlama, bağımsız kuruluşları sınırlama ve yargı kontrolünü ele geçirmede gücünü stratejik olarak arttırdığı yönünde endişelere mahal veriyor.

Yargı çalışanlarının atama ve disiplin yönetmeliği reformları- Yürütme yargı bağımsızlığını ele geçiriyor

25 Şubat 2014 tarihinde Cumhurbaşkanı Gül, TBMM tarafından kabul edilen ve hakim atamaları ve disiplin yönetmeliğinden sorumlu kuruluş olan Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu reformunu onayladı.

Yasa HSYK içindeki bir dizi gücü yeniden gözden geçirerek bu güçleri profesyonel olarak atanan üyelere hükümet tarafından atanan üyelere veriyor. Özellikle de, önceleri HSYK Genel Kurulu tarafından seçilen HSYK Denetleme Kurulu başkanı ve başkan yardımcılar bundan böyle Adalet Bakanı tarafından şahsen atanacak. Adalet Bakanı tarafından atanacak ve bakana rapor verecek.

Denetleme Kurulu başkanı yargının disiplin denetimleri konularında daha fazla takdir yetkisine

33. Terörle Mücadele Kanununca izin verilmiş ve adil yargılanma hakkını ihlal eden Özel Yetkili Mahkemeleri (ÖYM) kaldıran bir yasa yürürlüğe girdi

sahip olacak. Hangi müfettişin hangi olayı soruşturacağına da o karar verecek.

Böylece yetkililer Yargının bağımsızlığını artırmış olan önceden gerçekleştirmiş oldukları reformlardan geri adım atmış oluyorlar. Önceleri hakim ve savcılar izleyen denetim kurulu Adalet Bakanlığı'na bağlıyken, 2010 yılında bakanlıktan bağımsızlaştırılarak bağımsız HSYK altına verilmişti.

Yasa yürürlüğe girdiğinde, HSYK'da görevli kadrolu tüm şef müfettişleri, müfettişler, sorgu hakimleri, hakimler ve savcılar ve HSYK'da görevli tüm kadronun işine son verileceğini ön görüyordu. Yasanın yayınlanmasının ardından uygulamada ve Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin reddine rağmen yüksek mahkemelerde çalışan yüzlerce görevli, haklarının iadesini talep etmek üzere temyize gitme hakkı olmaksızın görevinden alındı. 28 Şubat tarihinde Adalet Bakanı Bekir Bozdağ süratle HSYK yeni genel sekreterini, beş yardımcısını, disiplin kurulu üyelerini ve Adalet Akademisi başkanını atadı.

Cumhurbaşkanı Gül TBMM'den geçen yasa'yı kabul ederken Türk Anayasası'na aykırı en az 15 maddenin yer aldığını ifade etti. Gül, kalan maddelerin Anayasa Mahkemesi tarafından inceleneceğini umut ettiğini ifade ederek yasa'yı yine de kabul etti.

Bu yasa ile hükümet yargı teşkilatı üzerindeki kontrolünü evrensel olarak tanınmış tüm bağımsızlık yükümlülüklerini ihlal ederek sağlamış oluyor.³⁴ Reform baro, avukatlar, hakimler birliği, sivil toplum örgütleri, siyasi partiler, insan hakları STK'ları ve uluslararası insan hakları izleme mekanizmaları tarafından şiddetle kınanmış ve eleştirilmişti. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muiznieks, yargı bağımsızlığının ciddi darbe almasından dolayı üzüntüsünü ifade ederek, *"bu, yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığını etkileyen çok büyük bir geri adım olmakla ve çalışmalarının bazı hususlarını yürütmenin altına koymakla kalmıyor aynı zamanda halkın yargıya güven ve inancını da sarsıyor."*³⁵

11 Nisan tarihinde Anayasa Mahkemesi yasanın bazı kısımlarını Adalet Bakanlığı'na yargı üzerinden çok fazla yetki verdiği gerekçesiyle engelledi ve yasanın değiştirilmesini talep etti. Bu raporun tamamlandığı tarihte, değişiklik beklentileri hala belirsizdi ve HSYK'da görevinden uzaklaştırılan kişiler yasa nedeniyle görevden alınmış olarak kaldılar.

Sağlık hakkı ihlal edilerek acil sağlık hizmetinin suç sayılması

Gezi olaylarında, "resmi" acil servisin düzgün hizmetinin eksikliği sonrası, sağlık çalışanlarının ve tıp öğrencilerinin acil sağlık hizmeti vermek üzere destek sağlaması Türk yetkilileri tarafından ağır eleştiriye maruz kaldı (bkz konum). Geçici revirlerin konuşlandırılmasına tepki izlenimi veren durumda, Türk yetkilileri 17 Ocak 2014 tarihinde bir doktorun acil ilk yardımda bulunmadan önce hükümet izni almasını gerektiren yasa'yı kabul ettiler.

Yasaya göre, sağlık hizmeti çalışanları hükümet izni olmadan acil sağlık hizmeti verdiklerinde üç yıla kadar hapis cezası ve yaklaşık 2 milyon YTL para cezası ile cezalandırılacak bir suç

34. 19. paragrafında "bir mahkemenin yeterlilik, tarafsızlık ve özgürlük gerekliliği mutlak bir haktır ve bu hususta istisna kabul edilemez. Özgürlük gerekliliği belirli olarak hakimlerin seçilmesi ve atanmasındaki prosedüre, hakimlerin görevlerinin terfi, transfer, askıya alınması ve sonlandırılması konularını yöneten şartlara ve yargının, yasama ve yürütme organları tarafından yapılabilecek politik baskıdan özgür olmasını işaret eder" diyen BM İnsan Hakları Komitesi'nin adil yargılanma hakkı ve mahkemeler önünde eşitlik hakkı konulu 32 nolu genel maddesine bakınız

35. bkz. Today's Zaman, 16 Ocak 2014, CoE komisyonu: *HSYK kanunu yargıya kamu güvenini sarsacak*, http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?sessionId=D7EEF1D8D8F0B3D027811C3F7A99E884?newsId=336812&columnistId=0

işlemiş olacaklar. Ayrıca doktorların devlet tıp kuruluşlarının dışında çalışmaları ve özel klinik açmaları yasak.

Böylece yasa doktorları hasta ve yaralıları tıbbi yardım sunmalarını sağlayan uluslararası tıp etiği yönetmeliğini ihlal etmek durumunda bırakıyor. Bu yasa tehlikede olan bir kişiye yardım etme zorunluluğunu engelliyor ve suça dönüştürüyor. Bu yasa aynı zamanda Türkiye’yi sağlık hakkı konusunda uluslararası yükümlülüklerini ihlal eder konuma sokuyor. BM sağlık hakkı özel raportörü Anand Grover, yasayı eleştirerek, uluslararası tıp ve insan hakları standartlarına göre, ihtiyacı olanlara acil yardım hizmeti sunmak doktor, hemşire, paramedik ve diğer sağlık çalışanlarının insani görevi olduğunu ve “sağlık çalışanlarının mesleki sorumluluklarını herhangi bir müdahale, korku ya da misilleme olmaksızın yerine getirebilmeleri gerektiğini” ifade ederek “doğal afetlerin olası olduğu bir ülkede ve gösterilerden muaf olmayan bir demokraside yasanın acil tıp hizmetine erişimde soğutma etkisi yaratacağını” ifade ederek TBMM’yi yasayı kabul etmemeye çağırdı.³⁶

Yargı denetimi altında olsa da, Türk yetkilileri internet ve ifade ve bilgi edinme özgürlüğünü sınırlama kapasitesi üzerinde idari kontrolünü genişletti

26 Şubat 2014 tarihinde TBMM mevcut haliyle kısıtlayıcı 5651 sayılı internet yasasının değişikliklerini, internette ifade ve düşünce özgürlüğünü daha da sıkılaştıran ve internette özel hayatın gizliliğini daha da sınırlayan haliyle kabul etti.

Değişiklik tasarısı hoşnutsuzluk yaratarak gösterileri tetikledi, uluslararası eleştiriler Cumhurbaşkanı Gül’ün yine de bazı önemli hak ihlallerini önlemeden ilk teklif edilen yasal değişikliklerde, bir takım düzeltmeler eklenmesi konusunda, ikna olmasını sağladı.

Yasal değişikliklerin ilk versiyonunun kapsamlı analizi³⁷ sonrasında, OSCE Basın Özgürlüğü Temsilcisi, Dunja Mijatović, değişikliklerin herhangi bir kamu tartışması ya da teklif hakkında gerçek uzman görüşü olmadan “demokratik olmayan yasal süreç” içinde gerçekleştirilmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirdi.

Nihai yasa, hükümetin Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı’nı, internet hizmet sağlayıcılardan mahkeme kararı ile kullanıcıların IP adresleri, internet iletişim süreleri ve üyelik detayları gibi “internet dolaşım” bilgilerini kendilerine temin etmeleri için görevlendirme olanağı tanıyor. Böylece yasa çerçevesinde İnternet Hizmet Sağlayıcıları internet kullanıcıların bağlantı verilerinin ve kayıtlarını bir ila iki yıl saklamalarını mecbur kılıyor aksi takdirde idari para cezasına çarptırılacaklarını söylüyor.

5651 sayılı internet yasası başlangıçta TIB Başkanlığını “aile, çocuklar ve gençleri internette uyuşturucu bağımlılığı, cinsel taciz ve intihara teşvik edecek öğelerden koruması” çerçevesinde daha muğlak bir tanım ile web sitelerini engelleyecek kararları çıkarmasını sağlıyordu.

36. BM’in sağlık hakkı Özel Raportörü Anand Grover ile Dünya Tıp Örgütü’nün (WMA) 9 Aralık 2013 tarihli örnek açıklamasına bakınız. Türkiye: bağımsız tıbbi yardımın suç haline getirilmesi konusunda uluslararası uzman uyarısı, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14076&LangID=E> ; buna ilaveten Physicians for Human Rights’ın (PHR) 17 Ocak 2014 tarihli basın açıklamasına bkz. Türk Cumhurbaşkanı acil yardımı yasadışı kılan kanunu imzaladı, önde gelen tıbbi gruplar kanuna karşı çıkıyor, <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/turkish-president-signs-bill-that-criminalizes-emergency-medicalcare.html#sthash.wpt4PuFx.dpuf> bakınız. Ayrıca PHR, Dünya Sağlık Örgütü, İngiliz Tıp Örgütü, Avrupalı Doktorlar Komitesi, Alman Tıp Örgütü’nün 9 Ocak 2014 tarihli Türkiye Cumhurbaşkanı’na açık mektubu bakınız. https://s3.amazonaws.com/PHR_other/Letter-to-Turkish-President-January-2014.pdf

37. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Organizasyonu’nun Basın Bağımsızlığı Temsilcisinin Ocak 2014 tarihli makalesi, 5651 sayılı kanun için önerilen değişiklikler <http://www.osce.org/fom/110823>

Uygulamada ise, yasanın 2007’de kabulünden bu yana ifade ve düşünce özgürlüğü ihlal edilerek, yaklaşık 37 bin web sitesi mahkeme kararı ve idari kapama talimatı ile engellendi. Yasada yapılan yeni değişiklikler, şahıslar ya da tüzel kişilerin özel hayatı gizliliği ihlali iddiası ile başvurduğu ya da içeriğin “toplumun bazı üyelerine karşı ayrımcı ya da aşağılayıcı” kabul edildiği durumlarda TIB Başkanlığı’nın engelleme gücünü daha da genişletti. Kapatma talimatının 48 saat içinde mahkeme tarafından gözden geçirilmesi gerekiyor.³⁸ ancak URL’lerin engellenmesi için çıkarılmış böylesine genişletilmiş ve muğlak bir dayanak yasallık ilkesine aykırı olduğu gibi ifade ve düşünce özgürlükleri kısıtlamalarının istismar veya siyasi gerekçelerle yapılacağı endişelerini de artıracaktır.

Yasallık ilkesi ihlal edilerek, alternatif yöntemlerin ne olduğuna dair herhangi bir net tanım yapılmadan, erişim sağlayıcıları, proxy web siteleri gibi alternatif erişim olanaklarına erişimi engellemek zorunda olacaklar. Kapatılmış sitelere erişim ya da erişimi sağlama, hapis cezası öngörmese de OSCE medya temsilcisine göre, yine de orantısız şekilde ağır kabul edilecek cezaya çarptırılabilir.

Neticede 20 Mart 2014’te TIB **Twitter** web sitesinin kapatılması talimatını verdi. Bu, Başbakan Erdoğan’ın Bursa’da yaptığı ve Türkiye’de “sosyal medya ağı twitter’ın kökünü kazıyacağız” açıklamasından birkaç saat sonra meydana geldi.³⁹

Bir hata mesajı olarak, 20 Mart 2014 tarihli İstanbul Cumhuriyet Savcısı’nın ihtiyati emrine atıfta bulunan kısıtlama ile ilgili yasal dayanak yayınlandı. Türkiye genelinde Türkiye Barolar Birliği, bağımsız avukatlar birliği, Türkiye Gazeteciler Derneği, bireyler ve parlamento üyelerinin de dahil olduğu çok sayıda kişi ve kuruluş İstanbul Cumhuriyet Savcısı’nın kararına itiraz ettiler ve yasağın kaldırılmasını talep ettiler. Dilekçelerine, İstanbul Cumhuriyet Savcısı’nın böyle bir ihtiyati emri bulunmadığı yönünde cevap geldi. Sonrasında TIB dahil kamu yetkilileri bu yasağın yasal dayanağını açıklamaktan kaçındılar. Bu çerçevede, Twitter’ın uluslararası yöneticileri Türkiye’ye gelerek TIB yetkilileri ile sorunu çözmek için bir araya geldiler ve eş zamanlı olarak Türk toplumunun iletişim hakkını destekleyeceklerini belirten tweetler atıldılar. 3 Nisan 2014 tarihinde Türkiye Anayasa Mahkemesi yasağın ifade özgürlüğüne aykırı olduğuna hükmetti ve yasağın kaldırılmasını talep etti.

Twitter’ın haricinde, 27 mart tarihinde TIB, Suriye’ye olası askeri müdahaleye atıfta bulunan çok önemli bir güvenlik toplantısının kayıtlarının yayınlanmasına tepki olarak, Youtube’un herhangi bir mahkeme kararı olmadan yasaklandığını duyurdu. TIB yasak kararını “Atatürk’e karşı işlenen suç” ile gerekçelendirirken, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu yasağın ulusal güvenlik konusu nedeni ile alındığını söyledi.⁴⁰

Yasağa mahkemede Türkiye Barolar Birliği tarafından itiraz edildi. 4 Nisan 2014 tarihinde Gölbaşı Sulh Mahkemesi erişim yasağının 15 video hariç kalkması talimatını verdi. Bu karara 5 Nisan tarihinde Gölbaşı Savcılık Bürosu itiraz etti, Gölbaşı Asliye Ceza Mahkemesi hükmü bozdu ve yasağı “suç içeriği” Youtube’dan kaldırılana kadar devam ettirdi.

38. TIB Başkanı, belirli internet sitelerini kapatma kararını haklı kılmak için 24 saat içerisinde mahkeme kararı almak zorundadır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından tayin edilecek mahkeme TIB Başkanının başvurusunu takiben 8 saat içinde kararını vermek zorundadır.

39. Bkz. Bianet “Twitter Türkiye’de yasak”, 21 Mart 2014, <http://www.bianet.org/english/freedom-of-expression/154328-twitter-is-blocked-in-turkey>

40. Bkz. Bianet, “Dışişleri Bakanlığı ve TIB’den çelişkili açıklamalar”, 2 Nisan 2014, <http://www.bianet.org/english/politics/154667-contradictory-statements-from-fim-and-tib>

Bu iki önlem, Gezi gösterileri ile olası bağlantı içermese de Gezi hareketinin sembolüne dönüşen ifade ve bilgi edinme özgürlüklerinin daha da kısıtlamasını doğrulamaktadır. Bu iki yasak, her türlü ifade ve bilgi edinme özgürlüğü kısıtlaması için gerekli ölçülülük ilkesini ihlal etmektedir. Yetkililer, web sitesinin tamamını yasaklamak yerine ilgili konunun kaldırılmasını talep etmeliydiler. Ayrıca, talimatlar yargı incelemesi dışında verildiği için yasallık ilkesinin ihlalini de doğrulamış oluyolar.

Meslek uzmanlarının ve güvencelerin şehircilik kalkınma planının dışında bırakılması

Gezi gösterilerinin başında, Gezi Parkı ile ilgili kalkınma projesi şehircilikle ilgili meslek örgütleri ve kültürel mirası koruma örgütleri tarafından ağır eleştiriye maruz kalmıştı. Aynı zamanda (bkz konum) örgütler, şehirleşme sürecinde kendileri ile temasa geçilmesi zorunluluğu olmasına rağmen bunun gerçekleştirilmemiş olmasını kınadılar. 31 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nin aldığı ve 2 Temmuz 2013 tarihinde İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin aldığı Gezi projesini reddeden ve Gezi Parkı'nda başlatılmış olan çalışmayı askıya alan iki idari karar da bunu doğruladı.

Bunun üzerine Türk hükümeti, 9 Haziran tarihinde parlamento tarafından kabul edilen, gelecekte meslek odalarına danışma zorunluluğunu tamamen ortadan kaldıran ve kalkınma projelerine izinleri almalarını sağlayan bir yasa hazırladı. Böylece yasa TMMOB'yi tüm şehir planlama faaliyetlerinin dışında bıraktı.⁴¹ Hükümet, tüm meslek birliklerini dışarıda bırakarak, her bakanlıktan bir temsilcinin oluşturduğu ilgili kalkınma projelerini yönetecek ve onaylayacak bir uzmanlar komitesi atadı.

Meslek odalarını bypass eden Yürütme yalnızca istediği şehirleşme programının geliştirilmesinde elini rahatlatmış olmadı aynı zamanda projelerin güvenliği, deprem yönetmeliklerine uygunluğu, çevreye etkileri ve insanların geçim kaynaklarına etkileri kapsamında, projelerin bilimsel analizi konularında mesleki uzmanlık dahil kalkınma planlarının teminatlarını ortadan kaldırmış oldu.

41. <http://www.hurriyetdailynews.com/ruling-akp-approves-midnight-bill-to-curb-authority-of-chambers-supporting-gezi.aspx?pageID=238&nID=50393&NewsCatID=338>

SONUÇ

Türkiye bugüne kadar hiç karşılaşmadığı bir kriz ile karşı karşıya. İlk kez, halkın büyük öfkesi sokaklara taşı ve hoşnutsuzluk ile birleşerek kamusal alan üzerinde artan kontrole karşı direnişe dönüştü. Vatandaşlar ifade özgürlüklerine sahip çıktılar ve görüşlerini açıklamak ve özgürlüklerini kısıtlayıp kontrol etmek isteyen yetkililere direnmek için tüm geleneksel medyayı baypas ettiler.

Ancak yetkililerin buna yanıtı, orantısız bir polis gücü istismarı ile sokaklardaki hareketi sistematik olarak baskılayarak hak ve özgürlükleri daha da kısıtlamak oldu. Türk yönetmeliklerinin gerektiği gibi uygulanması ve yerine getirilmesi beklenirken, gösteriler boyunca emniyet görevlileri kendi yönetmeliklerini ve uluslararası yükümlülükleri açıkça ihlal edip güce başvurarak, geniş çaplı bir insan hakları ihlaline yol açtılar. Kalabalıkları dağıtmak üzere ön görülen göz yaşartıcı bombalar göstericilere karşı öldürücü silahlara dönüştü, üstelik bu sistematik bir biçimde uygulandı.

Gösterilerden sonra, protestocular sistematik bir ‘cadı avı’ izlenimi verecek şekilde dava edildiler. Bazı hakimler direniş gösterip göstericilere karşı bazı suçlamaları ilga etseler de, savcılar kararlı ve sistematik olarak protestocuların mahkum edilmeleri için yasal bir mücadelenin içine giriyorlar. Maalesef bu “mücadele” siyasi bir mücadele. Bu nedenle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü ihlalleri yönünde karar alacaktır.

Bu rapor, savcılar ve kamu yetkililerinin insan hakları ihlalleri faillerini dava etmek için gösterdikleri isteksiz, pasif ve hoşgörü tutumları göz önünde tutulduğunda, bir diğer önemli ikmale daha değiniyor. Orantısız ve sistematik güç istismarına karşı sadece birkaç dava açılıp davalardaki suçlamalara bakıldığında ciddi bir hoşgörü izlenimi doğuruyor. Sonuç olarak ceza muafiyeti duygusu, polis baskınları sırasında “yasaya aykırı bir eylem olmadığını” belirten üst düzey üyelerin güvenlik güçlerini korudukları ve müsamaha gösterdikleri yaygın kanı oldu.

Sokaklar ve mahkemelerin ötesinde Gezi hareketine yönelik baskı, yargıyı Yürütmeye bağlı kılan, acil sağlık hizmetini cezalandıran, Yürütme’nin internet ve ifade ve bilgi edinme özgürlüğünü engelleyecek şekilde kontrolünü genişletmesi gibi önemli yasaların kabul edilmesi ile Türkiye Büyük Meclisinde de yansdı.

Uluslararası eleştirilere, uluslararası yasal yükümlülüklerin ihlaline ve anayasal yükümlülüklerine rağmen, Türk yetkililer protestocuların geniş özgürlük taleplerine, hak ve özgürlüklerin alanını daha da daraltarak cevap verdiler.

Dolayısıyla, FIDH ve Türkiye’deki üye örgütleri İHD ve TİHV, Türk yetkililere aşağıdaki konular hakkında çağrıda bulunmaktadır:

- Taksim Dayanışması liderleri, doktorlar, avukatlar, akademisyenler, gazeteciler, web aktivistleri, siyasi parti aktivistleri ve Gezi protestolarına katılmış ve herhangi bir fiziksel şiddet eyleminde bulunmamış tüm bireylere yönelik suçlar ve davalardan vazgeçmek.
- Gezi protestoları çerçevesinde emniyet güçlerinin işlediği tüm insan hakları ihlalleri vakalarının, özellikle de yaşam hakkı ve kişi dokunulmazlığı hakkı ve ifade ve bilgi edinme özgürlüğüne saldırılar konusunda etkin, bağımsız ve şeffaf soruşturma başlatmak.

İnsan hakları ihlallerinden sorumlu olan kişileri bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde yargılamak ve yasa uygulayıcı görevlerden almak. İçişleri Bakanlığı'nın Gezi olaylarıyla ilgili üzüntü verici raporu göz önünde bulundurulduğunda bu tür soruşturmalar, kargaşanın taraflarından bağımsız olmasını sağlamak üzere uluslararası gözetim altında organize edilmelidir.

- Gezi protestoları kapsamında emniyet güçlerinin güç kullanımı ile ilgili Türk talimatnamesinin ihlalini soruşturmak, gösterilerdeki baskının örgütlenmesindeki emir komuta zincirini gün yüzüne çıkarmak.
- Polis faaliyetleri dahilinde görevli kolluk kuvvetlerinin sicil numaralarını taşıdıklarını temin etmek, Gezi protestolarında uygulanan baskı kapsamında bu tür kimlik tespiti kullanımına bağlı görev ve yönetmelik ihlallerini soruşturmak.
- İnsan hakları ihlali mağdurları ve ailelerine uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu, uygun tazminatı sağlamak; insan hakları ihlali mağdurlarının zihinsel ve fiziksel sağlık rehabilitasyon programlarını geliştirmek ve finanse etmek.
- İnsan hakları ihlali davalarında, özellikle kanıtların tahrip edilmesi olayları ve soruşturmaların yavaşlığı ile ilgili konularda rapor edilen olayların bağımsız soruşturmasını sağlamak; sorumluların yargı önüne çıkarılmasını sağlamak ve kolluk kuvvetleri görevlerinden almak.
- Gezi protestoları çerçevesinde, özellikle idari, eğitim, sağlık ve medya sektörlerinde yaşanan işten çıkarmaları soruşturmak ve işten çıkarılanların yeniden işe almak veya işe alınmaları çağrısında bulunmak.
- Bağımsız bir mahkeme tarafından usulen alınan ve orantılı olmayan Youtube ve twitter yasaklarını ve web sitelerindeki yasakları kaldırmak.
- OSCE medya özgürlüğü temsilcisinin önerdiği gibi 5651 sayılı internet yasasının URL'lere erişimin engellenmesinin spesifik sorunlu içeriklerle sınırlı olduğunu, ölçülülük ilkesinin uygulandığını ve kararın bağımsız mahkemelerce alındığını temin etmek ve özel hayatın gizliliğinin özel durumlarda sınırlandırılmasını bağımsız mahkemelerce usulen ve ölçülülük ilkesi uygulanarak onaylamak amacıyla gözden geçirmek.
- Toplantı ve gösteri yasasını, Avrupa Konseyi ve OSCE görevlilerinin tavsiyeleri ve AIHM'nin kararları ile uyumlu olarak, gösteri özgürlüğü kısıtlamalarını sınırlayan, yasadışı gösterilere katılıma yönelik cezaların azaltılması ve barışçıl gösterilerin dağıtılmasında güç kullanılmasının yasaklanması amacıyla düzenlemek.
- HSYK ile ilgili son reformun, üyelerinin yargı mensupları tarafından atanmasının sağlanması ve terfi, transfer, uzaklaştırma ve görevden alma koşullarının hükümet müdahalesi olmadan gerçekleştirilmesini temin etmek, son reformun ardından görevinden alınan HSYK üyelerinin görevlerine iadesini sağlamak amacıyla düzenlemek.
- Doktorların, hasta ve yaralılara acil durumlarda hükümet müdahalesi olmadan uluslararası tıp etiği yasasının uygulanmasını sağlamak amacıyla, acil ilk yardım hizmeti vermeden önce hükümet izni almasını gerektiren 17 Ocak 2014 yasasını iptal etmek.
- Türk Tabipler Birliği ve Mimarlar Odası, mühendisler ve şehir planlamacılarının rolünün tanınması; bu sosyal kuruluşların mesleki müdahale perimetreleri ile ilgili konularda uzman görüşlerine başvurulmasını sağlayarak pozitif yönetim süreçlerine yeniden dahil etmek.
- Tüm insan hakları savunucularının özgür bırakılmasını sağlamak; haklarındaki devam eden tüm suçları düşmek ve insan hakları savunucuları ve STK'lar ile insan hakları reform süreçlerini de kapsayan tüm insan hakları inisiyatiflerinde yapıcı diyalog kurmak.

FIDH, IHD ve TIHV uluslararası cemiyeti,

- Gezi protestoları kapsamında, emniyet görevlilerinin gerçekleştirdikleri özellikle yaşam hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkına saldırılar ve ifade ve bilgi alma özgürlüğüne saldırılar dahil insan hakları ihlalleri davaları için tamamı etkin, bağımsız ve şeffaf soruşturmaların

başlatılması ve yürütülmesini desteklemeye davet eder. İçişleri Bakanlığı'nın Gezi olayları ile ilgili üzüntü verici raporları göz önünde bulundurularak, bu tür soruşturmaların huzursuzluğun taraflarından bağımsız olarak gerçekleştirilmesi için uluslararası gözetim altında yapılmalıdır.

- Türkiye'ye kalabalıkları kontrol etmeye yarayan malzemelerin, özellikle de göz yaşartıcı bombanın, kötü kullanımlarına yönelik soruşturmalar yapılana kadar ve kötü kullanımlarından dolayı kişilerin hesap vermeleri ve görevden alınmaları sağlanana kadar ihracı ve satışını askıya almaya ve yasaklamaya davet eder.

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH)

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), 120'den fazla ülkeden 178 insan hakları örgütünün bir araya getiren uluslararası bir hükümet dışı kuruluştur. Fıdh her üç yılda bir kongre yapmakta ve üyeleri ile birlikte eylem stratejisini oluşturmakta ve FIDH'in Uluslararası Bürosunu seçmektedir.



İnsan Hakları Derneği (İHD)

İnsan Hakları Derneği (İHD) 17 Temmuz 1986'da başta siyasi mahkum yakınları olmak üzere avukatlar, gazeteciler ve aydınlardan oluşan 98 kişi tarafından kurulmuştur. İnsan Hakları Derneği, her tür insan hakları ile ilgili çalışmakta olup özellikle Türkiye'de yaşanan ihlaller üzerine odaklanmıştır. 1992 yılında, tüzük, Cenevre Sözleşmesi'nde ortaya konulan insani yönleri de kapsayacak şekilde değiştirildi. O tarihten itibaren İHD, silahlı grupların sebep olduğu insan hakları ihlallerini de eleştirmeye başlamıştır.

İHD Genel Merkezi'nin yanı sıra 29 şube ve 10 temsilciliği ile Türkiye'deki en büyük insan hakları örgütü olarak 1996 yılından beri FİDH'e, 1997 yılından beri de Avro-Akdeniz İnsan Hakları Ağı'na üyedir. İHD aynı zamanda 2005 yılında kurulan İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) da kurucu üyesidir.

Adres: Necatibey Cad. No: 82 / 11-12 (6. Kat), Demirtepe, Ankara, 06430, Türkiye

Telefon: +90 312 230 35 67-68-69

posta@ihd.org.tr

http://ihd.org.tr

FIDH - International Federation for Human Rights

17, passage de la Main-d'Or - 75011 Paris - France

CCP Paris: 76 76 Z

Tel: (33-1) 43 55 25 18 / Fax: (33-1) 43 55 18 80

www.fidh.org

Director of the publication: Karim Lahidji

Editor: Antoine Bernard

Author/coordination: Antoine Madelin, Rusen Aytac

FIDH represents 178 human rights organisations on 5 continents



inhuman or degrading treatment or punishment. Article 6: Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law. Article 7: All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination. Article 8: Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law. Article 9: No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile. Article 10: Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him. Article 11: (1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty

ABOUT FIDH

FIDH takes action for the protection of victims of human rights violations, for the prevention of violations and to bring perpetrators to justice.

A broad mandate

FIDH works for the respect of all the rights set out in the Universal Declaration of Human Rights: civil and political rights, as well as economic, social and cultural rights.

A universal movement

FIDH was established in 1922, and today unites 178 member organisations in more than 100 countries around the world. FIDH coordinates and supports their activities and provides them with a voice at the international level.

An independent organisation

Like its member organisations, FIDH is not linked to any party or religion and is independent of all governments.

fidh

Find information concerning FIDH's 178 member organisations on www.fidh.org